TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI

Researches About The Turks All Around The World

Prof. Dr.
Turan Yazgan'a Armağan Üçlemesi

3

OCAK - ŞUBAT 2014
JANUARY - FEBRUARY 2014

SAYI
208

TÜRK DÜNYASI
ARAŞTIRMALARI
Researches About The Turks All Around The World
ISSN: 0255-0644

2014 / 208
OCAK - ŞUBAT
JANUARY - FEBRUARY

Prof. Dr. Turan Yazgan'a Armağan Üçlemesi - 3

Yayına Hazırlayanlar:
Dr. İbrahim AKIŞ - Dr. Mustafa AKSOY - M. Töre YILDIRIM

İstanbul - 2014

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi
Researches About The Turks All Around The World - ISSN: 0255 - 0644

Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı
The Foundation of Researches About Turks All Around The World

Kurucusu / *Founder*
Prof. Dr. Turan YAZGAN

Sahibi / *Owner*
Közhan YAZGAN

Yazı İşleri Müdürü / *Managing Editor*
Saadet Pınar YILDIRIM

Yayın Kurulu / *Editorial Board*
• Prof. Dr. Salih AYNURAL (Ahmet Yesevi Üniversitesi) - • Prof. Dr. Sedat MURAT (İstanbul Üniversitesi)
• Prof. Dr. Necdet ÖZTÜRK (Marmara Üniversitesi) - • Prof. Dr. Hayati TÜFEKÇİOĞLU (İstanbul Üniversitesi)

Editör / *Editor*
Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKIŞ

Dizgi / *Typesetting*
Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yuluğ Tekin Dizgi Merkezi

İç Tasarım / *Design*
Gökhan KAYA - Mihrican FENERCİ

Kapak Tasarım / *Cover Design*
Mustafa AYDEMİR

Kapak Fotoğrafı / *Cover Photo*
M. Kemal SALLI

İletişim Adresi / *Management Center*
Kemalpaşa Mah. Bukalıdede Sok. No: 4 Saraçhane İstanbul / TÜRKİYE
Tel: (0212) 511 10 06 / Belgegeçer: (0212) 520 53 63
İnternet adresi: www.turan.org.tr / **e-posta:** tdav@turan.org - dizgi@turan.org
Vakıfbank İstanbul Fatih Şubesi: TR76 0001 5001 5800 7287 8397 25

Baskı / *Printed By*
Aktif Matbaa ve Reklam Hiz. San. Tic. Ltd. Şti.: Halkalı Cad. No: 245 Sefaköy / İSTANBUL
Tel: (0212) 698 93 54

Yayın Türü
2 Aylık, Süreli, Uluslararası, Hakemli

EBSCO PUBLİSHİNG - TUBİTAK / ULAKBİM - ASOS Sosyal Bilimler İndeksi

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, **Ebsco Publishing** tarafından taranmakta ve makalelerin İngilizce özetleri indeksin servisinde yer almaktadır. **Ebsco Publishing:** *www.ebscohost.com/titleLists/poh-coverage.pdf*

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, **TUBİTAK / ULAKBİM** tarafından taranmakta ve dizinlenmektedir.

Tubitak / Ulakbim için ise, *www.ulakbim.gov.tr/cabim/vt/uvt/sbvt/uvt_journal_index.php?the_db=4&the_year=2010* adresinden takip edebilirsiniz.

Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi, **ASOS Sosyal Bilimler İndeksi** tarafından taranmakta ve makalelerin Türkçe ve İngilizce özetleri indeksin servisinde yer almaktadır. *http://asosindex.com/journal-view?id=188* adresinden takip edebilirsiniz.

Adedi	**1 Yıllık Yurt Dışı Abonelik** / *Subscription*	**1 Yıllık Yurt İçi Abonelik**
20 TL	100 $ veya 75 Euro karşılığı Türk Lirası	120 TL

Yayın Hakem Kurulu

Prof. Dr. Sacid ADALI • Turgut Özal Üniversitesi, Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Eyyup AKTEPE • Azerbaycan Devlet İktisat Üniversitesi, Türk Dünyası İşletme Fakültesi, İşletme Bölümü / Azerbaycan

Prof. Dr. İsmail AKTÜRK • 9 Eylül Üniversitesi, Bütçe ve Mali Planlama Anabilim Dalı, Maliye Bölümü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Kılıçbay BİSENOV • Kızılorda Korkut Ata Devlet Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi - Milletvekili / Kazakistan

Prof. Dr. Veysel BOZKURT • İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Viktor BUTANAYEV • Hakas Devlet Üniversitesi, Arkeoloji Etnografya ve Bölgesel Tarih Bölümü / Hakasya - Rusya

Prof. Dr. A. Vecdi CAN • Sakarya Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İşletme Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Lütfü ÇAKMAKÇI • Ankara Üniversitesi, Mühendislik Fakültesi, Gıda Mühendisliği Bölümü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Svetlana ÇERVONOJE • Nicolaus Copernius Üniversitesi, Tarih Bölümü / Polonya

Prof. Dr. Recai COŞKUN • Sakarya Üniversitesi, İşletme Fakültesi, Yönetim ve Organizasyon Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Mustafa DELİCAN • İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Ayşegül DEMİRHAN • Uludağ Üniversitesi, Tıp Fakültesi, Tıp Tarihi ve Deontoloji Anabilim Dalı - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Mehmet DURMAN • Sakarya Üniversitesi Eski Rektörü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. İsmail Hakkı DÜĞER • Dumlupınar Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Ercan DÜLGEROĞLU • Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Süleyman ELİYARLI • Bakü Devlet Üniversitesi, Tarih Bölümü - Emekli / Azerbaycan

Prof. Dr. Feridun EMECEN • İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Birol EMİL • Yakın Doğu Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / KKTC

Prof. Dr. Hüseyin FİLİZ • Gaziantep Üniversitesi Eski Rektörü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. İnci ENGİNÜN • İstanbul Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN • Gazi Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Mümin ERTÜRK • İstanbul Esenyurt Üniversitesi, İşletme ve Yönetim Bilimleri Fakültesi Dekanı / Türkiye

Prof. Dr. Vasili GAYFULİN • Tatar Milli Üniversitesi / Tataristan

Prof. Dr. Reşat GENÇ • Gazi Üniversitesi, Gazi Eğitim Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Abdülcebbar GÖKLENOV • Türkmenistan Azadi Üniversitesi, Tarih Bölümü - Emekli / Türkmenistan

Prof. Dr. Abdurrahman GÜZEL • Çanakkale Üniversitesi Eski Rektörü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Necdet HACIOĞLU • Balıkesir Üniversitesi Eski Rektörü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Eyüp İSPİR • Türkiye ve Ortadoğu Amme İdaresi Enstitüsü / Türkiye

Prof. Dr. Günay KARAAĞAÇ • Aydın Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Metin KARAÖRS • Erciyes Üniversitesi Emekli Öğretim Üyesi (Yeni Türk Dili Anabilim Dalı) / Türkiye

Prof. Dr. Zekeriya KİTAPÇI • Selçuk Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü - Emekli / Türkiye

Prof. Dr. Yıldız KOCASAVAŞ • İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Bayram KODAMAN • Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Lev P. KURAKOV • Çubuksarı Devlet Üniversitesi, İktisat Fakültesi / Çuvaşistan

Prof. Dr. Berrak KURTULUŞ • İstanbul Gedik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dekanı / Türkiye

Prof. Dr. Zeki KUŞOĞLU • Marmara Üniversitesi, Atatürk Eğitim Fakültesi, Güzel Sanatlar Eğitimi Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Abdurrahman KÜÇÜK • Ankara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Felsefe ve Din Bilimleri Bölümü / Türkiye

Prof. Dr. Emine Gürsoy NASKALİ • Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Roza NESEPOVA • Türkmenistan Azadi Üniversitesi, İngiliz Dili ve Edebiyatı Bölümü - Emekli / Türkmenistan
Prof. Dr. Mustafa ÖNER • Ege Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Emin ÖZBAŞ • İstanbul Arel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Matematik Bilgisayar Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Türker ÖZDOĞAN • George Washington Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik Bölümü / ABD
Prof. Dr. Metin ÖZKUL • Süleyman Demirel Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Gültekin RODOPLU • İstanbul Gelişim Üniversitesi, İktisadi, İdari ve Sosyal Bilimler Fakültesi - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Recep SEYMEN • İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Çalışma Ekonomisi Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Yümni SEZEN • Marmara Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Din Sosyolojisi Bölümü - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Sabri SÜMER • Marmara Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Biyoloji Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Muratgeldi SÖVEGOV • Aşkabat Uluslararası Türkmen-Türk Üniversitesi, Türk Dili Bölümü / Türkmenistan
Prof. Dr. İlhan ŞAHİN • Manas Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Kırgızistan
Prof. Dr. Mehmet ŞAHİN • Kayseri Üniversitesi Eski Rektörü - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Almas ŞAYHULOV • Başkurt Devlet Üniversitesi, Filoloji Fakültesi, Türk Dili Bölümü / Başkurdistan
Prof. Dr. Ahmet TAŞAĞIL • Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Musa TAŞDELEN • Sakarya Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Ramazan TAŞDURMAZ • Çukurova Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. İbrahim TATARLI • Sofya Devlet Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü - Emekli / Bulgaristan
Prof. Dr. İsmail TATLIOĞLU • Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Kantöro Şaripoviç TOKTOMAMATOV • İktisat ve Girişimcilik Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, İktisat Bölümü / Kırgızistan
Prof. Dr. Vahit TÜRK • İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Valentina TUGUJEKOVA • Hakas Devlet Üniversitesi, Dil Edebiyat ve Tarih Enstitüsü / Hakasya - Rusya
Prof. Dr. Selçuk ÜNLÜ • Selçuk Üniversitesi, Ahmet Keleşoğlu Eğitim Fakültesi, Alman Dili ve Edebiyatı Bölümü - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Stefan VARBAN • Komrat Devlet Üniversitesi / Gagauzeli
Prof. Dr. İsmail YAKIT • Akdeniz Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Felsefe Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Durali YILMAZ • İstanbul Kültür Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü / Türkiye
Prof. Dr. Mehmet YÜCE • Uludağ Üniversitesi, İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi, Maliye Bölümü / Türkiye
Doç. Dr. Mustafa AYDIN • İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye
Doç. Dr. Mehmet ÇERİBAŞ • Nevşehir Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Çağdaş Türk Lehçeleri ve Ede. Bölümü / Türkiye
Doç. Dr. İlyas TOPSAKAL • İstanbul Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, İslam Tarihi Anabilim Dalı / Türkiye
Doç. Dr. Osman YORULMAZ • Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye
Yrd. Doç. Dr. Ergünöz AKÇORA • Bingöl Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü / Türkiye
Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKIŞ • İstanbul Üniversitesi, Hasan Ali Yücel Eğitim Fakültesi, Türkçe Eğitimi Bölümü / Türkiye
Dr. Muhsin KADIOĞLU • İstanbul Teknik Üniversitesi, Denizcilik Fakültesi, Deniz Ulaştırma ve İşletme Mühendisliği Bölümü / Türkiye

Yayın / Danışma Kurulu

Prof. Dr. Nevzat ATLIĞ • İstanbul Teknik Üniversitesi, Türk Müziği Konservatuarı - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Gülçin ÇANDARLIĞOĞLU • Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Bayhan ÇUBUKÇU • İstanbul Üniversitesi, Eczacılık Fakültesi - Farmakognozi Ana Bilim Dalı - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Mustafa ERKAL • İstanbul Üniversitesi, İktisat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü - Emekli / Türkiye
Prof. Dr. Orhan TÜRKDOĞAN • Abant İzzet Baysal Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Sosyoloji Bölümü - Emekli / Türkiye

TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI'NA GÖNDERİLECEK YAZILARDA UYULMASI GEREKEN KURALLAR

1. ***Türk Dünyası Araştırmaları*** iki ayda bir yayınlanır. Gönderilen yazılar yazı kurulundan ve hakem heyetinden geçtikten sonra yayınlanmak üzere sıraya konulur. Prensip olarak, ***"Türk Dünyası Araştırmaları"*** ve ***"Türk Dünyası Tarih Kültür"*** dergilerinde çıkan yazılar ve ***Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı***'nca yayınlanan kitapları kaynak olarak gösteren yazılara öncelik verilmektedir.

2. Yayın Kurulumuzca, ***"Türk Dünyası Araştırmaları"*** ve ***"Türk Dünyası Tarih Kültür"*** dergilerinde yayınlanacak araştırmalarda: Orta Asya: *Türkistan;* Maveraü'n-Nehir: *Aşağı Türkistan;* Amu-Derya: *Seyhun;* Sir-Derya: *Ceyhun;* Türki Cumhuriyetler; *Türk Cumhuriyetleri* gibi milli terimlerimizin kullanılması uygun görülmüştür. Yazarlar, yayın kurulumuz tarafından yayınlanacak yazılarda, bu terimlerin otomatik olarak değiştirilebileceğini kabul etmiş sayılırlar.

Yazarlar mektup ve elektronik posta adreslerini de bildirmelidirler.

3. Makale Metni: A4 boyutunda (29.7x21 cm) kâğıtlara, MS Word programında, *Times New Roman* veya benzeri bir yazı karakteri ile 10 punto, 1.5 pt satır aralığında yazılmalıdır. Dipnotlar 8 punto (normal) Times New Roman Türk fontu ile dizilmelidir. Sayfa kenarlarında 3'er cm. boşluk bırakılmalı ve sayfalar numaralandırılmalıdır. Paragraflar 1 cm (4 karakter) içeriden başlatılmalıdır. Makaleler PC uyumlu *Microsoft Word* veya ".doc" uzantılı belge oluşturmaya elverişli herhangi bir kelime işlem programında yazılarak e-posta adresimize ve CD kaydı ve iki nüsha kâğıt çıktısıyla adresimize gönderilmelidir. Eski harfli metinler *Universal Word* ve benzeri programda yazılmış olmalıdır. Yazarlar istedikleri transkripsiyon sistemini kullanabilirler. Ancak dizgi imkânları da göz önünde bulundurularak, mümkün olduğunca Türkiye'de yaygın olarak kullanılan transkripsiyon sisteminin kullanılması gerekir. Özel bir yazı karakteri kullanılmış ise, belgeyle birlikte söz konusu karakterlerin fontlarının da gönderilmesi gerekmektedir.

Metin içinde vurgulanması gereken kısımlar, koyu değil *eğik* harflerle yazılmalıdır. Alıntılar *eğik* harflerle ve tırnak içinde verilmeli; beş satırdan az alıntılar satır arasında, beş satırdan uzun alıntılar ise satırın iki yanından 1 cm içeride, blok hâlinde, 1 satır aralığıyla ve 9 punto ile yazılmalıdır.

4. ***Makale içi başlıklar:*** Makalede, konunun işlenişine göre rakam-harf sistemi esas alınarak ana, ara ve alt başlıklar kullanılabilir.

5. ***Türk Dünyası Araştırmaları***'nda yayımlanmayan yazılar, istek hâlinde iâde edilebilir.

6. ***Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi***'nin dili Türkiye Türkçesi'dir. Gerek görüldüğü hallerde, Çağdaş Türk lehçelerinde yazılmış yazılara da yer verilir. Yazılarda kullanılacak şekil, resim vb. malzemenin orijinallerinin yüksek yoğunlukta taranmış "jpeg" formlarının veya kaliteli fotoğraflarının gönderilmesi şarttır.

7. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına âittir.

8. Kaynak gösterme: Dipnotlar, atıf ve açıklama için kullanılabilir. İki hâlde de sayfa altında gösterilir. Bir eserin ilk kullanımında kaynak ve yazar adının tam künyesi, aynı yazarın birden fazla eserinden yararlanılması durumunda ve genel olarak herhangi bir kaynağın sonraki kullanımlarında kısaltma ve basım yılı tercih edilebilir.

Örnek: Prof. Dr. Turan YAZGAN, *İktisatçılar İçin Sosyal Güvenlik Ders Notları*, Türk Dünyası Araştırmaları Vakfı Yayını, 2. Baskı, s. 135, İstanbul 2011.

9. Kaynaklar: Makalenin sonunda, çalışma esnasında yararlanılan kaynaklar, yazarların soyadları esas alınarak alfabetik biçimde sıralanmalıdır.

Örnek: TÜRKDOĞAN, Prof. Dr. Orhan, "Günümüzde Toplumsal Şiddet ve Kültürel Boyutları", *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Yıl: 35, Cilt: 102, Sayı: 203, Mart-Nisan 2013, s. 9-45.

Not: Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi'ne göndereceğiniz makalelerinizi **makale.turan.org.tr** adresine girerek gönderebilirsiniz.

ISSN: 0255-0644

«TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI»
Bakanlar Kurulu'nun 20.7.1980 tarih ve 8/1307 sayılı kararıyla kamu yararına hizmet veren vakıf olarak kabul edilerek vergi muafiyeti tanınmış olan
«TÜRK DÜNYASI ARAŞTIRMALARI VAKFI»nın hakemli, uluslararası, süreli ilmî yayın organıdır.

İÇİNDEKİLER

EDİTÖRDEN

Yrd. Doç. Dr. İbrahim AKIŞ **9**

SUNUŞ

Közhan YAZGAN **11**

PROF. DR. TURAN YAZGAN HOCAMIZIN ARDINDAN

Prof. Dr. Atilla ÇETİN **13**

**EMİR TİMUR'UN PORTRESİ:
TOGAN'DAN GÜNÜMÜZE TARİHÇİLERİN DEĞİŞİK YORUMLARI**

Prof. Dr. Timur KOCAOĞLU **19**

XVI. YÜZYILDA PINARHİSAR KAZASI VE VAKIFLARI

Prof. Dr. Mehtap ÖZDEĞER **39**

SIRDERYA VE SIRDERYA'NIN TARİHÎ ADLARI OLAN OREKSARTES, DANU ~ TANAİS, YAK-SARTES, SİLİS, YİNÇÜ ÜGÜZ, ÖGÜZ, SEYHUN İLE CEYHUN, SEYHAN, CEYHAN; SIT, SİRAB NEHİR ADLARININ ETİMOLOJİSİ

Dr. Yusuf GEDİKLİ **81**

BOSNA

Doç. Dr. Abdulkadir İLGEN **101**

BAŞKURT TÜRKÇESİNDEKİ ESKİ TÜRKÇE BAZI FONETİK EĞİLİMLER

Doç. Dr. Kenan ACAR **123**

**DÜZENSİZ GÖÇ HAREKETLİLİĞİNDE TÜRKİYE:
AVRUPA BİRLİĞİ'NE BİR GEÇİŞ BÖLGESİ OLARAK TRAKYA**

Doç. Dr. Ayhan GENÇLER **143**

ÇALIŞANIN İŞTE VAR OLAMAMASI ÜZERİNDE ÖZNEL İYİLİK HALİNİN ETKİSİ

Mehmet Töre YILDIRIM - Deniz TAŞKAN - Prof. Dr. Tunç DEMİRBİLEK **163**

OSMANLI SANAYİSİNİN ÇÖKÜŞÜ

Alparslan KOTAN **179**

ADOLF PETROVİÇ BERJE VE ÖNEMLİ BİR ESER AKAK

Dr. Şahin DOĞAN **201**

KUZEY AZERBAYCAN'IN İKİNCİ İSTİKLAL MÜCADELESİ TARİHİNE BİR BAKIŞ

Doç. Dr. Beşir MUSTAFAYEV **219**

YENİDEN BAĞIMSIZLIK ÇAĞINDA KIRGIZİSTAN VE RUSYA: ÇAKIŞAN VE ÇATIŞAN DIŞ SİYASET EKSENLERİ

Doç. Dr. Ergin AYAN **229**

ATATÜRK DÖNEMİNDE CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI: İSTANBUL VE ANKARA ÖRNEĞİ (1925-1938)

Yrd. Doç. Dr. Cafer ULU **249**

BİRİNCİ CİHAN SAVAŞI'NIN KRİTİK GÜNLERİNDE BAHRİYE NAZIRI VE 4. ORDU KOMUTANI CEMAL PAŞA'NIN TALEBİ ÜZERİNE ALMAN YÜZBAŞI WİEGAND'IN ORTA-DOĞU ÂSÂR-I ÂTÎKA GENEL MÜFETTİŞLİĞİNE TAYİNİ

Sadi BAYRAM **277**

İDEAL HÜKÜMDAR TASVİRİ OLARAK DİRSE HAN OĞLU BOĞAÇ HAN HİKÂYESİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet KAYGANA - Yrd. Doç. Dr. Tuğrul BALABAN **289**

ATATÜRK'ÜN 1937 YILINDA YAPMIŞ OLDUĞU DOĞU ANADOLU GEZİSİNİN SOSYAL, EKONOMİK, SİYASİ VE KÜLTÜREL SONUÇLARI (MALATYA, ELAZIĞ, DİYARBAKIR, SİVRİCE VE PERTEK)

Yrd. Doç. Dr. Ergünöz AKÇORA **303**

GİRESUN'DA EVLENDİRME KAMPANYASI (1864)

Ayhan YÜKSEL **323**

160. YILDÖNÜMÜNDE KIRIM SAVAŞI

Dr. İlhan AKBULUT **333**

İKTİSAT EKOLLERİNİN İKTİSADÎ BÜYÜME KONUSUNDAKİ DÜŞÜNCELERİ VE MODELLERİNİN ANALİZİ

Dr. Levent AKSU **351**

IMMANUEL KANT'IN *"EBEDİ BARIŞ ÜZERİNE FELSEFİ DENEMELER"* ADLI ESERİNİN ULUSLARARASI İLİŞKİLER DİSİPLİNİ AÇISINDAN SÖYLEM ANALİZİ

Arş. Gör. Pınar ÖZDEN CANKARA **393**

TİCARİ FUARLARA KATILIMIN YENİLİKÇİ DEĞER ZİNCİRİ İLE YENİLİK YÖNELİMLİ YÖNETSEL VE FİNANSAL UYGULAMALAR ÜZERİNDEKİ ETKİSİ

Melek ÇETİNKAYA - Berfu İLTER **411**

KALGAY DERGİSİNİN KIRIM TÜRKLERİ FOLKLORUNUN DERLENMESİ, YAYIMLANMASI VE İNCELENMESİNDEKİ YERİ

Yrd. Doç. Dr. Mehmet Ali YOLCU **437**

POZİTİF PSİKOLOJİ BAĞLAMINDA TÜRK KÜLTÜRÜNDE YAŞAMIN ANLAMI VE YAŞAM DOYUMUNUN ANALİZİ: NEŞET ERTAŞ TÜRKÜLERİ ÖRNEĞİ

Yrd. Doç. Dr. Hakkı AKTAŞ - Dr. Bnb. Eylem ŞİMŞEK **449**

ATATÜRK DÖNEMİNDE CUMHURİYET BAYRAMI KUTLAMALARI: İSTANBUL VE ANKARA ÖRNEĞİ (1925-1938)

Yrd. Doç. Dr. Cafer ULU*

Öz

Cumhuriyet 29 Ekim 1923'te ilan edilmesine rağmen bayram olarak kutlanmasına iki yıl sonra başlanmıştır. TBMM'nin 8 Şubat 1925 günü yapılan oturumunda 29 Ekim Cumhuriyet Bayramı olarak kabul edilerek, bu tarihten sonra Türkiye'de ve elçiliklerimizde kutlanmaya başlanmıştır. Atatürk'ün sağlığında gerçekleştirilen 1925-1938 yılları arasındaki 14 kutlama ayrı bir öneme sahip olmuştur. Halk bu kutlamalara devlet erkânın heyecanına paralel bir ilgi göstermiş ve adeta her yıl beklediği bir sosyal faaliyet haline gelmişti. Taksim, Beyazıt, Üsküdar, Kadıköy ve Beşiktaş kutlamaların merkezi olmuş, sabaha kadar süren bayram eğlencelerine fener alayları ile havai fişeklerin renk cümbüşü eşlik etmiştir. Bu kutlamalar yurdun her köşesinde yapılmış, fakat özellikle İstanbul ve Ankara'da doruk noktasına ulaşmıştır. Bayram kutlamaları dönemin gazetelerinde gerek haber gerekse fotoğraflarla oldukça geniş yer almıştır.

Anahtar kelimeler: *Cumhuriyet Bayramı Kutlamaları, İstanbul'da Cumhuriyet Bayramı, Ankara'da Cumhuriyet Bayramı.*

Abstract

Republic Day Celebrations in Ataturk Period: The Instances of Istanbul and Ankara (1925-1938)

Although the Republic was proclaimed on 29 October 1923, celebrating it had started two years later. In TBMM's (Grand National Assembly of Turkey) session conducted on 28 February 1925, the 29th of October was accepted as Republic Day and started to celebrate in Turkey and our embassies after this date. The 14 celebrations conducted in Atatürk's life-

* Namık Kemal Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Öğretim Üyesi.

time between the years of 1925-1938 have a special importance. People showed an interest to the celebrations parallel to the excitement of high state officials, and the celebrations became a social activity that people virtually expected in every year. Taksim, Beyazit, Uskudar, Kadikoy and Besiktas became the centers of celebrations, and torchlight processions, array of bright colors of fireworks accompanied to the festival celebrations continued all night long. These celebrations were made in all corners of the country, but they reached to the top especially in Istanbul and Ankara. The celebrations were published widely in the newspapers of that period both with the news and the photographs.

Key words: *Republic Day Celebration, Republic Day In Istanbul, Republic Day In Ankara.*

1. 19 Mayıs 1919'dan 29 Ekim 1923'e Cumhuriyet'e Giden Süreç

19. yüzyıl Osmanlı Devleti için siyasi buhranlarla geçmişti. Ruslarla yapılan savaşlar devletin, hâl-i hazırda kötü olan bünyesini daha da sarsmış, siyasi ve ekonomik kayıpları büyük toprak kayıpları izlemişti. Dış sorunların yanı sıra içeride yaşanan problemler devletin mücadele ettiği sorunların daha da artmasına neden olmuştu.

13 Şubat 1878'de meclisin kapatılıp Kanun-i Esasi'nin askıya alınması[1] ile sona eren Birinci Meşrutiyet sonrasında Jön Türklerin basın aracılığıyla başlattığı fikrî mücadele,[2] hareketin ordu içerisine yayılmasıyla birlikte silahlı mücadeleye dönüşmüştü. Balkanlarda Resneli Niyazi ve Enver Bey'in dağa çıkması, devlet adamlarına suikastlar düzenlenmesi gerilimi doruk noktasına çıkarmış,[3] II. Abdülhamid'in her şeyi *"suyun akışına"* bırakmasıyla 1908'de İkinci Meşrutiyet ilan edilmişti. İkinci Meşrutiyet'in ilanını takip eden 31 Mart Vakası sonrasında II. Abdülhamid'i tahttan indiren[4] İttihatçılar, Babıali baskınıyla[5] birlikte idareyi tamamen ele geçirmişlerdi.

İttihat ve Terakki'nin yaklaşan dünya savaşı öncesinde yönetimde tek söz sahibi olması, Osmanlı Devleti'nin İttifak Devletleri yanında savaşa girmesini beraberinde getirmişti. Dört yıl süren savaş İttifak cephesinin mağlubiyeti, İttihatçıların ülkeyi terki ve Mondros Mütarekesi ile birlikte ülke topraklarının istilası ile sonuçlanmış, ancak Anadolu halkı henüz

[1] İsmail Hami Danişmend, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* c. 4, s. 309-311, İstanbul 1972; İlber Ortaylı, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi,* s. 533-536, Ankara 2008.

[2] Hamza Çakır, *Osmanlı'da Basın İktidar İlişkileri,* s. 74-84, Ankara 2002.

[3] Enver Ziya Karal, *Osmanlı Tarihi,* c. 9, s. 29-33, 34-35, Ankara 1999; Bernard Lewis, *Modern Türkiye'nin Doğuşu,* s. 205-207, Ankara 2000.

[4] İsmail Hami Danişmend, *Sadr-ı-a'zam Tevfik Paşa'nın Dosyasındaki Resmî ve Hususî Evraklara Göre: 31 Mart Vak'ası,* s. 134-165, İstanbul 1961; Faik Reşit Unat, *İkinci Meşrutiyetin İlânı ve Otuzbir Mart Hâdisesi,* s. 48-56 ve 79-87, Ankara 1991; Tarık Zafer Tunaya, *Türkiye'de Siyasal Partiler,* c. III, s. 491-494, İstanbul 2009.

[5] "Babıali Baskını", *DİA,* c. 4, s. 389-390, İstanbul 1991.

son sözünü söylememişti. *"Karanlığın en yoğun olduğu an, aydınlığın en yakın olduğu andır."* sözünü ispatlarcasına 19 Mayıs 1919'dan itibaren *"milletin makus talihi"* Anadolu'da başlayan direniş ve kurtuluş mücadelesiyle kırılmaya başlamıştı.

Havza ve Amasya genelgelerinin ardından Erzurum ve Sivas kongreleriyle şekillenen Kurtuluş Savaşı,[6] Doğu ve Batı cephelerinde düzenli birliklerle,[7] Güney cephesinde ise sivil direnişle kazanılmış,[8] dört yıl süren bu mücadele Lozan'da atılan imzalarla resmen sona ermişti.[9]

Lozan Antlaşması sonrasında Osmanlı Devleti hukuken ortadan kalkmıştı. Artık yerinde, Anadolu ve Doğu Trakya toprakları üzerinde kurulu, meclisi olan ancak henüz rejiminin adı konulmamış yeni bir Türk Devleti vardı. Bundan sonraki adım ise zihinlerde yer bulmuş, ancak henüz açıklanmamış olan cumhuriyetin ilanı olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, millî hükümetin nitelik olarak cumhuriyet hükümeti olmasına rağmen, cumhuriyeti ilan etmemenin bir zaaf olduğunu düşünmekteydi. Bu nedenle ilk fırsatta cumhuriyetin resmen ilan edilmesi ve devlet başkanlığının cumhurbaşkanlığıyla temsil edilir hale getirilmesi gerekmekteydi.[10] Nitekim 28 Ekim 1923 günü akşamında Çankaya'da verdiği, İsmet Paşa, Kazım Paşa, Fethi Bey, Kemalettin Sami ve Halit Paşa'nın hazır bulunduğu yemek sırasında *"Yarın cumhuriyeti ilan edeceğiz."* diyerek bu süreci başlatmıştır. Sofradaki herkes bu fikri onaylamış ve hemen bir program hazırlanarak görev taksimi yapılmıştır. Mustafa Kemal Paşa, gece Çankaya'da kalan İsmet Paşa ile birlikte gerekli kanun tasarısı taslağını hazırlamış, bu taslakta 1921 Anayasası'nın 1, 3, 8 ve 9. maddelerinde gerekli değişiklikler yapılmıştı.[11]

Aynı günlerde mecliste, bakanlar kurulunun oluşturulmasına çalışılıyordu. Bakanların tek tek meclis tarafından seçildiği mevcut sistemde bakanları seçme işlemi adeta bir krize dönüşerek ülke yönetiminde zaaf meydana getirmekteydi. Mustafa Kemal Paşa, 29 Ekim günü meclise giderek kürsüye çıktı ve bu konuya çözüm bulmak için bir saat süre istedi. Odasına çağırdığı kişilere hazırladıkları taslağı göstermiş, verilen sürenin sonunda tekrar kürsüye çıkarak bakanlar kurulunun meclis tarafından belirlenmesindeki zorluğu ifade eden bir konuşma yapmış, sonrasında kanun tasarısı taslağının katipler tarafından okunmasını istemişti. Taslağın

---

[6] Yaşar Yücel, "Atatürk'ün Cumhuriyetin Kuruluşundaki Görüş ve Etkinlikleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 14, Sayı: 25, s. 23, Ankara 1981.

[7] Ahmet Mumcu, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, s. 75, 76-85, İstanbul 1996.

[8] Cemil Öztürk (Editör), *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılâp Tarihi*, s. 139-141, Ankara 2005.

[9] Stanford J. Shaw-Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c. 2, s. 433-437, İstanbul 2010.

[10] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, haz. Bedi Yazıcı, s. 770-771, İstanbul 1995.

[11] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 778-779.

dinlenmesi üzerine söz alarak kürsüye çıkan vekillerin görüşlerini beyan etmelerinin ardından oylamaya geçilmiş, bütün maddelerin tek tek okunarak kabul edilmiştir. Zaman kaybetmeden cumhurbaşkanlığı seçimine geçilmiş ve Mustafa Kemal Paşa oybirliği ile bu göreve seçilmiştir.[12]

2. 29 Ekim Tarihinin Milli Bayram Kabul Edilmesi

29 Ekim gününün bayram olarak kutlanmasına ise iki yıl sonra başlanılmıştır. TBMM'nin 8 Şubat 1925 günü yapılan oturumunda, 29 Ekim tarihi milli bayram olarak kabul edilmiş,[13] 23 Nisan 1925'te de 29 Ekim'in milli bayram kabul edilmesi hakkında kanun, kararname ve talimatname yayımlanmıştır. Devlet namına yapılacak bayram kutlamalarının icra şeklinin vekiller heyetince belirlenmesine karar verilmiştir. Türkiye dâhilinde hükümet tarafından, hariçte ise elçiler, maslahatgüzarlar, şehbenderler ve şehbender vekilleri tarafından resmî kabuller düzenlenmesi kabul edilmiştir. Kabullere, bütün mülki ve askeri makamlar ile yabancı devlet temsilcileri katılacaktı. Elçiliklerdeki bayram programlarının Dışişleri Bakanlığı tarafından hazırlanması ve tebliğ edilmesi uygun görülmüştür. Ayrıca 29 Ekim günü umumî tatil ilan edilmiştir.[14]

3. 1925 Kutlamaları

İlk cumhuriyet bayramının kutlanacağı 29 Ekim 1925 günü için bütün illerde günler öncesinden hazırlık çalışmalarına başlanmıştı. Gündüz yapılacak törenlerin yanı sıra gece etkinliklerinin de düzenlenmesine karar verilerek, bu gün tamamıyla bayrama hasredilmişti. Şehirlere zafer takları kurulup, süslemeler yapılmış, 29 Ekim gecesinde şehirdeki bütün camilerin aydınlatılması için ampul ve zeytinyağı tedarik edilmişti. Gece düzenlenecek fener alayının güzergâhları belirlenmiş, resmi kabullerin programları da titizlikle hazırlanmıştı.[15]

İstanbul'da kutlama hazırlıkları 27 Ekim günü başlamıştı.[16] Kutlamaların merkezinde bulunan Darülfünun etkinlik programını büyük bir dikkatle hazırlamıştı. Bu programda bando ekibi bulundurmak isteyen Darülfünun Emini Nureddin Bey, Bahriye ve Merkez kumandanlıklarına yaptığı başvurulardan olumlu cevap almış, Bahriye Bandosu'nun 29 Ekim günü, akşama doğru Darülfünun Meydanı'nda konser vermesi sağlanmıştı.

Kutlamaların en önemli etkinliklerinin başında fener alayı ve havai fişek gösterisi gelmekteydi. Programa göre, 29 Ekim gecesi saat 19.00'da,

---

[12] Mustafa Kemal Atatürk, *Nutuk*, s. 782-789.

[13] *Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Sayı: 1516, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 12.75.6, Tarih: 8/2/1925.

[14] *BCA*, Fon Kodu: 51.0.0.0, Yer No: 2.13.2, Tarih: 23/4/1925.

[15] *Cumhuriyet*, Yıl: 2, No: 529, s. 2, 28 Teşrinievvel 1925.

[16] *Cumhuriyet*, Yıl: 2, No: 531, s. 1, 31 Teşrinievvel 1925.

Fatih'ten hareket edecek olan fener alayı, Beyazıt Meydanı'na vardıktan sonra Darülfünun kapısından geçerek, bugün İstanbul Üniversitesi Rektörlüğü olan, merkez binanın önüne gelecekti. Alayın gelişi ile birlikte başlayacak olan havai fişek gösterisinin ardından, günün anlamı ile ilgili konuşmalar yapılacaktı. Kutlamanın ev sahibi konumunda olan Darülfünun'un bütün mensupları ise fener alayı bahçeye girdiği esnada onları karşılamak üzere hazır bulunacaklardı.

Şehirdeki resmî kabullerin de başlangıçta Darülfünun salonlarında yapılması düşünülmüştü. Ancak daha sonra Şehremaneti'nin salonları çürük bulması nedeniyle resmî kabullerin Tokatlıyan Oteli'nde yapılmasına karar verilmişti. Bu değişiklik Darülfünun nezdinde teessüfle karşılanmıştır. Değişikliği, Şehremaneti tarafından programın Darülfünun'da yapılmasının istenmemesine bağlayanlar da olmuştur.

Öte yandan İstanbul Valiliği, bayramın cumartesi gününe denk gelmesi dolayısıyla esnafın işyerlerini kapalı tutmasına karar vermiş ve gerekli emri Polis Müdüriyeti'ne göndermişti. Valiliğin, bayram etkinliklerine katılımı artırmak amacıyla böyle bir karar aldığı düşünülebilir.

Öte yandan Cumhuriyet Halk Fırkası ocakları da bayram programı hazırlığı içerisindeydi. Beşiktaş'ta yapılacak kutlamalarda bando ve ince saz dinletisinin yanı sıra öğrenciler tarafından marşlar okunacak, konuşmalar yapılacaktı.

Anadolu Yakası'ndaki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarının merkezi ise Üsküdar olacaktı. Bayram günü, Vilayet Dairesi'nde yapılacak resmi kabuller ile başlayacak bayram kutlamaları geç saatlere kadar düzenlenecek etkinliklerle devam edecekti. Gece programına askeri kıtalar ve bando da Avrupa Yakası'nda olduğu gibi buradaki kutlamalarda en büyük katılımın fener alayında olması hedeflenmişti. Üsküdar'dan hareket edecek olan alay, vilayet, belediye, Jandarma Kumandanlığı, Üsküdar Lisesi, Selimiye Kışlası, Fakülte, Baytar Mektebi güzergahını izleyerek Karacaahmet'e gidecek, oradan geri dönerek Yeni Mahalle'ye hareket edecek burada Kısıklı istikametinden gelen grubun katılımıyla Çinili Merkezi ve Çınar yolunu izleyerek tekrar Üsküdar'a ulaşacaktı.[17]

Ev, işyeri ve devlet dairelerinin bayraklar ve defne dallarıyla donatıldığı kentte, bayram sabahı saat 07.00'den itibaren halk Sultanahmet Meydanı'nda toplanmaya başlamıştı. 10.00'da resmî kabuller gerçekleştirilmiş, Ortodokslar adına Patrik Eftim de kabullere katılarak İstanbul Valisi'ne tebriklerini sunmuştu. İstanbul Valisi tarafından tebriklerin kabulü ardından Kurtuluş Savaşı gazilerine İstiklâl Madalyası takılmasıyla resmî kabul sona ermişti.

11.00'de resmî geçit töreni başlamıştı. Geçide, Mekteb-i Harbiye, Kuleli İdadisi, Heybeliada Mekteb-i Bahriyesi, Gedikli Zabıtan Mektebi ve

[17] *Cumhuriyet*, Yıl: 2, No: 529, s. 2, 28 Teşrinievvel 1925.

Askerî Sanayi öğrencileri, 3. Kolordu Piyadeleri, süvari alayı, topçu, mitralyöz, seyyar hastane, levazım, bahriye birliklerinin yanı sıra; Darülfünun, lise ve orta okul öğrencileri, esnaf birlikleri katılmıştı. Geçit alayı, Sultanahmet - Divanyolu - Beyazıt - Zeyrek - Unkapanı Köprüsü - Şişhane Karakolu - Tepebaşı - Cadde-i Kebir (İstiklal Caddesi) yoluyla Taksim'e yürüyerek burada dağılmıştı.[18]

Kutlamaların devamı Beyazıt'ta, Darülfünun önünde yapılmıştır. 17.00'den itibaren kalabalığın toplandığı meydanda saat 18.00-19.00 arasında, bugünkü Rektörlük binası balkonundan, fakültelerin her bölümü adına bir öğrenci konuşma yapmış, saat 19.30'da, Fatih'ten hareket etmiş olan fener alayı Darülfünun bahçesine girmişti. Alayın meydana girişi sonrasında daha da artan kalabalığa, Darülfünun Emini (Rektörü) Müderris Nureddin ve Muslihiddin Adil Beyler birer konuşma yapmıştı. Muslihiddin Adil Bey, konuşması esnasında, cumhuriyetin müdafaası için halka yemin ettirmiş, bu şekilde sona eren kutlamaların ardından, Beyazıt Meydanı'na doğru yürüyüşe geçen halk burada dağılmıştı.

Saat 18.00'de Taksim'de, stadyum karşısında toplanan kalabalığın oluşturduğu fener alayı Fatih'e kadar yürüyüş gerçekleştirmişti. Beyoğlu'nun yanı sıra İstanbul'un diğer ilçelerinde de fener alaylarının düzenlendiği ilk cumhuriyet bayramında şehirde tam bir şenlik atmosferi yaşanmıştı.[19]

Başkent Ankara'da ise kutlamalar öğleden sonra başlamış, saat 14.00'de Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa meclisteki odasında devlet erkânını ve yabancı elçileri kabul etmişti. Kabulün ardından ise meclis bahçesinde gerçekleştirilen kutlama törenine geçilmiştir. Kara ve deniz kuvvetlerine mensup birliklerin yanı sıra, okullar ve meslek birlikleri de kortej içerisinde yer almıştı. On binlerce kişinin meclisin etrafını çevrelediği kutlamalar esnasında, şehrin üzerinde gösteri uçuşları yapan uçaklardan konfetiler ve çiçekler atılarak renkli enstantaneler oluşması sağlanmıştı. Gece de devam eden kutlamalarda, halkın yoğun ilgisine sahne olan fener alayı gerçekleştirilmişti.[20]

4. 1926 Kutlamaları

1925'deki ilk kutlamalar herhangi bir aksilik olmadan, başarıyla gerçekleştirilmiş, Cumhuriyetin üçüncü yılında yapılacak olan ikinci bayramda, gerekli tecrübe elde edilmişti.[21]

1926 kutlamaları kapsamında geçiş törenlerinde yer alacak askeri birliklerin terhisleri, 27 Ekim 1926'da alınan kararla Ekim ayı sonuna

[18] *Cumhuriyet*, Yıl: 2, No: 531, s. 1, 31 Teşrinievvel 1925.

[19] *Cumhuriyet*, Yıl: 2, No: 531, s. 2, 31 Teşrinievvel 1925.

[20] *Cumhuriyet*, Yıl: 2, No: 531, s. 131, Teşrinievvel 1925.

[21] *Cumhuriyet*, Yıl: 3, No: 890, s. 131, Teşrinievvel 1926.

kadar ertelenmişti.[22] Bu sayede geçiş törenlerine tecrübeli askerlerin katılması ve yeni askerlerin eğitimiyle zaman kaybedilmemesi amaçlanmıştı.

1925 kutlamalarını büyük bir coşkuya dönüştürmeyi başaran İstanbul'da her bayramda yerlerini alan zafer takları yine şehrin farklı yerlerinde kurulmuştu. Bunlardan en ihtişamlıları Çemberlitaş'taki Evkaf Müdürlüğü önünde ve Beyoğlu'nda Galatasaray Lisesi yakınında yapılan taklardı. Bunların dışında mahalle aralarına süslü kemerler konulmuştu.

Bayram etkinlikleri saat 10.00'da vilayet konağında yapılan resmî kabulle başlamıştı. Kabulün ardından önceki yıl olduğu gibi 23 gaziye İstiklal Madalyaları takılmış, 14.00'de ise konsolosların tebrikleri vali tarafından kabul edilmişti.

İstanbul'da 1925 yılında olduğu gibi 1926'da da kutlamaların merkezi Beyazıt Meydanı olmuştur. Devlet erkânının hazır bulunduğu gösteriler; asker, memur, öğrenci ve sivil halkın katılımıyla büyük bir coşkuya sahne olmuş, saat 12.00'de başlayan etkinlikler kapsamında şehir meydanlarından top atışları yapılmıştır. Top seslerine Boğaz'daki gemilerin siren sedaları eşlik etmiştir.[23] Bu seremoni İstanbul'da 1925-1938 yılları arasında kutlanan bütün Cumhuriyet bayramlarında uygulanmıştır.

Askeri kıtalar, askeri ve sivil okul öğrencilerinin yer aldığı geçit korteji içerisinde peri kılığına girmiş genç kızların yaptığı cumhuriyet temsili daha sonra pek çok gazetenin ilk sayfasını süslediği gibi, günümüzde de hatırlanan bir ayrıntı olarak yer almıştır. Gelenbevi Orta Mektebi öğrencilerinin, çiçeklerle örülü bir çerçeve içerisinde taşıdıkları Atatürk resmi ve *"Var Olsun Cumhuriyet"* yazılı pankart da dikkat çeken ayrıntılardan biri olmuştur. Amele Teali Cemiyeti ise kırmızı bir kamyonetin kasasında örs döven bir işçi sahnesini canlandırmıştır.

Gece ise iki koldan fener alayı düzenlenmiştir. Biri, Beyoğlu'ndan yola çıkarak Karaköy'e inmiş ve Dolmabahçe, Gazhane yokuşu üzerinden Taksim'e geri dönmüştü. Diğer fener alayı ise Fatih'ten saat 20.00'de yola çıkmış, yeniçeri kıyafeti giymiş süvari ve piyadelerin dikkat çektiği alayın yürüyüşü, 1925 kutlamalarında olduğu gibi Beyazıt Meydanı'ndaki Darülfünun önünde sona ermişti. Burada yapılan konuşmaların ardından Cumhuriyet Halk Fırkası İstanbul Heyet-i İdaresi önüne giden alaya hitaben daire reisi ve Darülfünun müderrisi Şemseddin Bey bir konuşma yapmıştı. Sonraki durağı Türk Ocağı olan alay, buradan Eminönü'ne gitmiştir. Bayram şerefine Hükümet Konağı'nda balo düzenlenmiş, 22.00'de başlayan balo 04.00'e kadar devam etmişti.

Üsküdar'da ise Doğancılar Parkı önünde bando, Üsküdar Polis Merkezi önünde de bir saz heyeti tarafından konser verilmiş, Halk Fırkası önünde ise balo düzenlenmişti.

---

22 *BCA*, Sayı: 4267, Dosya: 56-48, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 21.66.11, Tarih: 27/10/1926.

23 *Cumhuriyet*, Yıl: 3, No: 890, s. 1, 31 Teşrinievvel 1926.

Ankara'da kutlamaların merkezi meclisin önünde bulunan cadde olmuştur. Geçit resmi için caddenin her iki yanına tribünler kurulmuş, meclis binasında Mustafa Kemal Paşa tarafından mebusların tebrikleri kabul edilmişti. Frak ve yüksek şapka giymiş olan mebuslar saat 14.30'da törenin yapılacağı alana geçmişlerdi. Ardından devlet erkânı ve askerî erkân tribündeki yerlerini almışlardı. En son Mustafa Kemal Paşa, yanında İsmet ve Fevzi Paşalar olduğu halde tören alanına gelmiş ve şapkasıyla halkı selamlayarak kendisi için hazırlanan özel tribüne geçmişti.[24]

Askeri birliklerin geçişine, Hava Kuvvetleri'ne ait uçakların gösteri uçuşları eşlik etmişti. Birliklerin geçişi sonrasında yurdun çeşitli bölgelerinden gelen izciler yürüyüşlerini yapmışlar, onları Ankara'da bulunan okulların öğrencileri takip etmişti. Kortej içinde, İstanbul'da olduğu gibi, Cumhuriyet Perisi temsili en dikkat çekici ayrıntıyı oluşturmuştur. Ziraat Mektebi'nin hazırladığı temsil öküz koşulmuş bir kara saban ile eski tarımı, traktör ile Cumhuriyet tarımını ifade etmişti. Esnaf ve işçi birliklerinin ardından geçit töreni sona ermişti. Gece ise Türk Ocağı tarafından Evkaf Oteli'nde balo düzenlenmiş, Mustafa Kemal Paşa'nın katılımıyla 22.00'de başlayan eğlence, sabah 07.00'ye kadar devam etmişti.[25]

5. 1927 Kutlamaları

İstanbul Valiliği müddetince üçüncü bayramını yaşayan Şemsettin Sami Bey 10.00'da devlet erkânı ve memurların tebriklerini kabul etmiştir. İlk iki bayramda olduğu gibi kabul törenin bitiminde kırk üç gaziye İstiklal Madalyası takılmasının ardından, valilik binasındaki tören 11.00'de sona ermişti.[26] Vali ve konukları daha sonra Şehremaneti önünde yapılacak olan resmî geçidi seyretmek üzere buraya gelmişlerdi.

İlk iki bayramdan farklı olarak bu yıl Şehremaneti önünde yapılan resmî geçit saat 11.15'te başlamıştı. Yürüyüşe katılacak olan askerî kıtalar ve okullar 09.30'dan itibaren Darülfünun bahçesinde toplanmış, programdaki sırayı takiben buradan hareket ederek geçit alanına doğru yürüyüşe geçmişlerdi. Kortejde 3. Kolordu Muhabere Bölüğü'nün telsiz arabalarının yanı sıra güvercin arabaları yer almıştı. Resmi geçitte son olarak yürüyüşe başlayan esnaf birliklerinin geçişleri sırasında renkli sahneler yaşanmıştı. Kasaplar Birliği tarafından süslenen bir kamyona iki öküz başı asılmış, kasasına da canlı bir koyun konulmuştu. Kamyon Şehremaneti'nin önüne geldiği sırada kamyondan indirilen koyun alelacele, seyircilerin şaşkın bakışları arasında kesilmiş, kan tribüne kadar sıçramıştı.

Resmî geçidin ardından Muhabere Kıtası tarafından beyaz güvercinler uçurulmuş, 12.00'de İstanbul'un farklı bölgelerinden top atışları yapılmıştı. Törenler 12.30'da sona ermişti.

---

[24] *Cumhuriyet*, Yıl: 3, No: 890, s. 1, 31 Teşrinievvel 1926.

[25] *Cumhuriyet*, Yıl: 3, No: 890, s. 3, 31 Teşrinievvel 1926.

[26] *Cumhuriyet*, Yıl: 4, No: 1248, s. 1, 30 Teşrinievvel 1927.

Geçidin ardından 13.00'de Vali tarafından konsolosların tebrikleri kabul edilmiş, Papanın İstanbul vekili de tebriklerini sunanlar arasında yer almıştı. Konsolosların ardından gayrimüslimlerin dinî önderleri tebriklerini arz etmişlerdi. Valiliğin yanı sıra, şehremaneti ve kolordu komutanlığında da kabuller yapılmış, Şehremini Muhittin Bey tarafından İstanbul şehri adına, Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa ve Meclis Başkanı Kazım Paşa nezdine birer telgraf çekilmişti.

Resmî törenin sonrasında, şehrin farklı yerlerinde kutlamalar devam etmiştir. Cumhuriyet Halk Fırkası merkezinde 14.00'de başlayan kutlama geç vakte kadar sürmüştü. Davete, Vali Şemsettin Sami Bey ile Şehremini Muhittin Bey'in yanı sıra İstanbul'da bulunan mebuslar ve önde gelen devlet erkânı katılmıştı. Gece ise Valilik tarafından balo tertip edilmişti. Bunun yanı sıra, Türk Ocağı ve diğer partiler tarafından da davet ve balolar düzenlenmişti.

Şehrin karşı yakasındaki Üsküdar'da ise kutlamalar kaymakamlık binası önünde yapılan resmi geçit ile başlamış, öğleden sonra ise kaymakamlık binasında resmi kabuller yapılmıştı.

Bayram gecesi ise her yıl olduğu gibi fener alayları düzenlenmişti. Üsküdar'da Cumhuriyet Halk Fırkası merkezinde konser tertip edilirken, diğer ilçelerde de çeşitli eğlenceler icra edilmişti.

1927 kutlamalarının en ilginç etkinliği Göztepe'de yapılmıştı. Cumhuriyet Halk Fırkası Göztepe Ocağı tarafından sünnet düğünü tertip edilerek, fakir çocukları sünnet ettirilmişti. Gündüz ise Göztepe'deki spor kulüpleri arasında atletizm yarışmaları yapılmış, gece orta oyunları, havai fişek ve müzik eşliğinde sabaha kadar kutlamalar sürdürülmüştü.[27]

6. 1928 Kutlamaları

29 Ekim 1928 öncesinde, 28 Ekim günü, İstanbul'da bütün okullarda öğrencilerde Cumhuriyet bilincini pekiştirmek üzere etkinlikler hazırlanmıştır. Öğrencilere Cumhuriyet hakkında konferanslar verilmiş, müsamereler düzenlenmiştir. Üsküdar'daki On Beşinci, Kadıköy'deki Gazi Paşa, Beyazıt'taki Yedinci, Koca Mustafa Paşa'daki Yirmi Sekizinci ve Yıldız'daki Şemsülmekatip mekteplerinde bütün öğretmenler toplanarak bayramlaşmış ve öğrencileriyle sohbet etmişler, Maarif Müdürü Haydar Bey de müsamereler esnasında hazır bulunmuştu.[28]

Cumhuriyet Bayramı'nın dördüncü kutlamaları, diğer bayramlarda da görülen disiplin ve katılıma sahne olmuştur. Sabah saat 10.00'da valilikte yapılan resmi kabulün ardından, Vali Vekili Muhiddin Bey ve devlet erkânı saat 11.00'de Darülfünun önünde yapılacak resmi geçidi izlemek üzere buraya gelmişlerdi. Saat 09.00'dan itibaren yerlerini alan as-

[27] *Cumhuriyet*, Yıl: 4, No: 1248, s. 2, 30 Teşrinievvel 1927.
[28] *Cumhuriyet*, Yıl: 5, No: 1609, s. 2, 31 Teşrinievvel 1928.

kerî kıtalar ve öğrenciler, Mercan Kapısı'ndan çıkarak Beyazıt'a gelmiş ve resmi geçitlerini yapmışlardı.[29] Devlet erkânını selamlayan gruplar buradan devam ederek; Beyazıt, Divanyolu, Sultanahmet, Sirkeci, Galata, Şişhane Yokuşu, Tepebaşı, İstiklal Caddesi güzergahını takiben Taksim'e kadar uzun bir yürüyüş yapmışlardı. 12.00'de şehrin farklı bölgelerinden top atışları yapılmış, resmi geçit töreni 13.00'e kadar devam etmişti. Tören sonrasında ise vilayet konağında Vali Vekili Muhittin Bey tarafından 73 kişiye İstiklal Madalyası takılmıştı.

Gece yapılacak kutlamalar için şehir ışıklandırılmış, fener alayları düzenlenmiş ve İstanbul'daki bütün okullar fener alayına katılmıştı.[30] Önceki yıllarda olduğu gibi cami minareleri de aydınlatılmıştı.[31]

Gelenek halini alan balolar 1928 kutlamalarında da yer almıştı. Vilayet Konağı'nda ve Türk Ocağı'nda olmak üzere iki balo düzenlenmiştir.

İlk üç yıldan farklı olarak, 1928'de Seyr-i Sefain İdaresi tarafından bayram dolayısıyla Tophane Rıhtımı'nda inşa ettirilen yolcu salonunda danslı bir müsamere düzenlenmişti. Fakat bu müsamereye yalnızca Seyr-i Sefain çalışanları ve aileleri katılabilmişti.

Anadolu Yakası'ndaki resmi geçit töreni her yıl olduğu gibi Üsküdar'da yapılmıştı. Resmi geçidin ardından, ilk defa olarak Selimiye'de bulunan spor sahasında okulların da katılımıyla ayrıca bir kutlama daha düzenlenmişti. Kutlamaya, asker, jandarma, polis, belediye zabıtası, okullar ve spor kulüpleri katılmış, Üsküdar Kaymakamı tarafından günün önemini ifade eden bir konuşma yapılmıştı.

Kadıköy'de ise kutlamalar için belediye binası ile Moda Caddesi arasında bulunan yol ışıklarla aydınlatılmış, özel ve resmi kurum binaları, okullar ve dükkânlar bayrak ve defne yapraklarıyla süslenmişti.

Valilik ve Türk Ocağı'nda düzenlenen Avrupai baloların aksine Anadolu yakasında daha geleneksel tarzda kutlamalar yapılmıştır. Meselâ Üsküdar'daki resmi geçitten dönen halk Kuşdili Çayırı'nda toplanarak, davul-zurna eşliğinde yöresel oyunlar oynamıştı.

Akşam 18.00'den itibaren halk Kadıköy Belediyesi önünde toplanmış, kalabalığa hitaben yapılan nutkun ardından, okulların ve esnaf birliklerinin katılımıyla fener alayı düzenlenmişti. Cumhuriyet Fırkası Kadıköy Kaza Merkezi tarafından ise belediye salonunda akşam ziyafeti verilmişti.

Kadıköy'deki bir diğer kutlama etkinliği ise Süreyya Paşa Sineması'nda düzenlenen balo olmuştur. Bu balo şimdiye kadar yapılmış olanların belki de en ilginciydi. Zira baloda Fenerbahçe ile Galatasaray futbol takımları arasında *"danslı futbol maçı"* oynanmış, dans-futbol karışımı maçı Galatasaray 4-0 kazanmıştı.

---

[29] *Cumhuriyet*, Yıl: 5, No: 1609, s. 1, 31 Teşrinievvel 1928.

[30] *Cumhuriyet*, Yıl: 5, No: 1609, s. 1, 31 Teşrinievvel 1928.

[31] *BCA*, Fon Kodu: 51.0.0.0, Yer No: 8.69.15, Tarih: 27/10/1928.

İstanbul'da kutlamaların yapıldığı bir diğer yer Samatya olmuştur. Samatya Polis Merkezi ve Nahiye Ocağı tarafından bir tak yapılmış, biri saz heyeti, diğeri de katılımcılar için iki yüksek sahne inşa edilmiştir. Burada yapılan kutlamalar da sabaha kadar devam etmiştir.

Bu yılki Cumhuriyet bayramı gayrimüslim vatandaşlar arasında da kutlanmıştır. Bu kutlamaların yapıldığı yerlerden biri Beyoğlu Musevi Lisesi'dir. Sabah saatlerinde okulda toplanan öğrenciler milli marşlar söylemiş, okul öğretmenlerinden Kazım Nami Bey'in nutkunu dinlemişlerdir.[32]

7. 1929 Kutlamaları

1929'da da Cumhuriyet bayramı kutlamaları, önceki yıllardakilerle aynı düzen ve tertip içerisinde devam etmiştir. Dönemin gazetelerine baktığımızda, resmi törenlerin araya karbon kâğıdı konulmuşçasına, aynı düzende devam ettiği görülmüştür. Fark ise münferit kutlamalarda kendini göstermiştir.

Cumhuriyetin altıncı yıldönümünde yapılan beşinci kutlama törenleri için İstanbul'da, Şehremaneti, Kolordu ve birkaç devlet kurumu önünde zafer takları inşa edilmiştir.[33]

Valilikte, 10.00-11.00 arası yapılan resmi kabulün ardından, Beyazıt'ta Mirliva Talat Paşa'nın kumandasında geçit töreni icra edilmiştir. Cumhuriyeti temsil eden beyazlar giyinmiş kızın elinde tuttuğu *"Cumhuriyet"* yazılı hilal aranjmanı ve yanında yürüyen kırmızı elbiseli ve çiçeklerle süslü üç küçük çocuk dikkat çekmiştir. Kortejde mehter takımı da yer almıştır.

1928 törenlerinde olduğu gibi kortej; Beyazıt, Divanyolu, Sultanahmet, Sirkeci, Karaköy, Şişhane Yokuşu ve İstiklal Caddesi yoluyla Taksim'e gitmiş ve tören burada sona ermiştir. Saatler 12.00'ye geldiğinde, her yıl olduğu gibi top atışları ve gemi sirenlerinin sesleri bütün şehri kaplamıştır.[34]

14.30-15.00'de vali vekili tarafından kolordu, Halk Fırkası, Türk Ocağı, Himaye-i Etfal ve Tayyare Cemiyetleri'ne ziyaretlerde bulunulmuştur. 15.00'de ise İstanbul'daki konsoloslar Vali Muhittin Bey'e tebriklerini sunmuşlardır.[35]

Gece ise Nişantaşı'ndaki vali konağında[36] ve Türk Ocağı'nda balo verilmiş, Göztepe Cumhuriyet Halk Fırkası Göztepe'de halka açık eğlenceler düzenlemiştir. Yeşilköy'de ise köylerden kutlamalara katılmak için gelen halka konuşmalar yapılmıştır.[37]

---

[32] *Cumhuriyet*, Yıl: 5, No: 1609, s. 1, 31 Teşrinievvel 1928.

[33] *Akşam*, Yıl: 12, No: 3968, s. 1, 29 Teşrinievvel 1929.

[34] *Cumhuriyet*, Yıl: 6, No: 1968, s. 1, 31 Teşrinievvel 1929; *Akşam*, Yıl: 12, No: 3969, s. 1-2, 31 Teşrinievvel 1929.

[35] *Akşam*, Yıl: 12, No: 3969, s. 2, 31 Teşrinievvel 1929.

[36] *Akşam*, Yıl: 12, No: 3969, s. 2, 31 Teşrinievvel 1929.

[37] *Cumhuriyet*, Yıl: 6, No: 1968, s. 4, 31 Teşrinievvel 1929.

Boğaziçi'nde Büyükdere'den Yenimahalle'ye kadar coşkulu kutlamalar yapılmış, Büyükdere, Yenimahalle ve Sarıyer'de birer zafer takı kurulmuştur. Bunlardan özellikle Yenimahalle'de bulunan tak süslemeleriyle dikkat çekmiştir. Halk Fırkası Mutemedi Hasan Bey ile Yeni Mahalle Mutemedi Mehmet Emin Bey'in 15 gün süren gayretleriyle hazırlanan bayram etkinliklerine halk yoğun ilgi göstermiştir. Gece zafer taklarının çevresinde toplanan halk, müzik eşliğinde oyunlar oynamış, Sarıyer'de ise ilkokul öğrencileri milli marşlar söyleyerek yürümüşlerdir.

Anadolu Yakası'nda ise, Üsküdar'da Cumhuriyet Halk Fırkası Yeni Mahalle nahiye merkezinde üyeler ve ocak heyetleri bayramlaşmıştır. Ardından, Cumhurbaşkanı Mustafa Kemal Paşa, Meclis Başkanı Kazım Paşa, Başbakan İsmet İnönü ve İstanbul mebusu Hakkı Şinasi Paşa'ya birer kutlama telgrafı çekilmiştir. Basın-Yayın Camiası ise Beyoğlu'nda bir araya gelerek, bayram şerefine çay ziyafeti vermişlerdi.[38]

Ankara'da kutlamaların merkezi yine Büyük Millet Meclisi'nin önü olmuştur. Yıl içerisinde genişletme çalışmaları yapılan İstasyon Caddesi'ne her bayram olduğu gibi tribünler yapılmıştı. Meclis binasının hemen önünde Mustafa Kemal Paşa için tribün hazırlanırken, iki yanında büyükelçi, mebus ve memurların, hemen karşısında ise kadınlar için tribünler hazırlanmıştı. Etkinlikler her yıl olduğu gibi vaktinde yapılmış, hiçbir aksama yaşanmamıştı. Daha önce de değindiğimiz gibi bu düzen Atatürk dönemi bayramlarında daima devam etmiştir.[39] Kutlamalara katılacak olan askerlerin terhisleri Ekim ayı sonuna ertelenmiş,[40] yurdun dört bir yanından şehre izciler gelmiştir.[41]

Kutlamalar İstanbul'un aksine yine öğleden sonra, 14.00'de başlamıştır. Resmi etkinliklerin ardından halk gece yarısına kadar süren kutlamalara katılmıştır. Devlet erkânı ise, Dışişleri Bakanı'nın 20.00'de, Ankara Palas'ta verdiği ziyafette bir araya gelmiştir. Gece ise Halk Fırkası balo düzenlemiştir. Mustafa Kemal Paşa her iki toplantıya da iştirak etmiştir.[42]

8. 1930 Kutlamaları

1930 kutlamalarında öne çıkan gelişme, Yunanistan Başbakanı Venizelos'un törenlere katılmak üzere Ankara'ya gelişidir. Venizelos, 27 Ekim günü Ankara Garı'nda İsmet Paşa ve Dışişleri Bakanı Tevfik Bey tarafından karşılanmıştı. Yollar Türk ve Yunan bayrakları ile süslenmiş, Meclis

[38] *Akşam*, Yıl: 12, No: 3969, s. 2, 31 Teşrinievvel 1929.

[39] *Akşam*, Yıl: 12, No: 3969, s. 2, 31 Teşrinievvel 1929.

[40] *BCA*, Sayı: 8268, Dosya: 56-56, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 5.41.15, Tarih: 25/08/1929.

[41] İzcilerin masrafları için 5000 lira verilmiştir. *BCA*, Sayı: 8406, Dosya: 144-58, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 5.48.12, Tarih: 22/9/1929.

[42] *Akşam*, Yıl: 12, No: 3969, s. 2, 31 Teşrinievvel 1929.

binasının alt tarafında bulunan dört yol ağzında üç sütunlu bir zafer takı inşa edilmişti. Sütunlardan ikisi mavi ve beyaza boyanmış, üzerine Yunan bayrakları asılmıştı. Takın orta sütunu ise kırmızı-beyaz olup, üzerinde Türk bayrağı bulunmaktaydı.[43]

İstanbul'da 29 Ekim günü yağmurlu olmasına rağmen bayram kutlamaları aksatılmadan yapılmıştır. Valilikte, 10.00'da başlayan resmi kabullerin ardından resmi geçit töreni icra edilmiştir. Tören eskiden olduğu gibi bu yıl da Beyazıt Meydanı'nda yapılmış, Darülfünun Meydanı'nda toplanan gruplar Mercan Kapısı'ndan geçerek Beyazıt Meydanı'nda hazırlanmış olan tören alanına gelmiş ve önceki yıllarda takip edilen güzergah üzerinden Taksim'e kadar yürümüşlerdi. Taksim Anıtı'na Cumhuriyet Halk Fırkası ve Belediye tarafından birer çelenk konulmasının ardından İstiklal Marşı okunmuştu.

Kortej içerisindeki bir otomobilde cumhuriyeti temsilen, beyazlar giymiş iki genç kız yer almıştır. Bu temsil cumhuriyet bayramı kutlamalarında uzun süre devam ettirilmiştir. Bayramın en karakteristik kutlamalarından olan fener alayı ise, 1930 kutlamalarında kötü hava engeline takılmıştır. Yağmura rağmen başlatılan alay yürüyüşleri, ilerleyen saatlerde yağmurun şiddetini artırması nedeniyle yarıda kesilmiştir. Fakat yağmura rağmen bazı meydanlarda havai fişek gösterisi ve eğlence programları yapılmıştır. Tarihi yarım ada açıklarında demirleyen Yavuz Zırhlısı ise bütün projektörleriyle şehri aydınlatmıştır.

Devlet erkânı bayramı Muhittin Bey'in Nişantaşı'ndaki Vilayet Konağı'nda tertip edilen baloda toplanıp kutlarken, matbuat cemiyeti ise, gece Seyr-i Sefain İdaresi yolcu salonunda düzenledikleri baloda kutlamıştı. Balolarda en çok revaç gören dans, Mustafa Kemal Paşa'nın emriyle Selim Sırrı Bey tarafından tüm salonlarda oynanabilecek, sanatkârane bir şekle dönüştürülen zeybek olmuştur.[44] Zeybek böylece modern Türkiye Cumhuriyetini yansıtan bir oyun olmuştur.

9. 1931 Kutlamaları

1931 yılına denk gelen sekizinci yıl kutlamaları önceki yılların nizamından farklı olmamıştır. Şehri şenlik havasının kapladığı bayram günü, erken saatlerden itibaren Beyazıt ve çevresi töreni takip edecek halk tarafından doldurulmuştu. Vali Muavini Fazlı Bey tarafından yapılan resmi kabullerin ardından Beyazıt'ta geçit töreni icra edilmiştir. Her yıl olduğu gibi 11.00'de başlayan geçit töreninde sırasıyla, motosikletli polisler, mızıka takımı, Harbiye, Tıbbiye, Eczacılık, Kuleli, Maltepe, Deniz Liseleri ve Tayyare Mektebi öğrencileri, birer süvari ve topçu bölüğü, polis ve itfaiye müfrezeleri, 800 kişilik Darülfünun kafilesi yürüyüşlerini yap-

[43] *Cumhuriyet*, Yıl: 7, No: 2327, s. 1, 3, 28 Teşrinievvel 1930.

[44] *Cumhuriyet*, Yıl: 7, No: 2329, s. 5, 31 Teşrinievvel 1930.

mıştır. Alay Divanyolu, Sultanahmet, Alemdar, Reşadiye caddeleri, Köprü, Galata, Şişhane, Tepebaşı, İstiklal Caddesi yoluyla Taksim Meydanı'na ulaşmıştır. Burada İstiklal Marşı'nın okunması sonrasında, valilik, belediye ve Darülfünun gençliği adına Taksim Anıtı'na birer çelenk konulmuştur. 12.00'de ise top atışları yapılmıştır. Gece de Vali Konağı'nda ve Halk Fırkası Beyazıt Şubesi tarafından Türk Ocağı binasında birer balo verilmiştir.

Bayram okullarda da ayrı etkinliklerle kutlanmıştır. İstanbul Erkek Muallim Mektebi'nde gündüz ve gece müsamere gösterisi yapılmış ayrıca sinema izletilmiştir. Okul Müdürü Saffet Bey 28 Ekim günü öğrencileri toplayarak milli hâkimiyetin önemi ve Türk kültürü hakkında beyanatta bulunmuştur. 29 Ekim günü de Cumhuriyet Bayramı'nın öneminin vurgulandığı bir konuşma yapılmıştır.

1931 kutlamalarının farklı etkinliği Türk ve Yunan karma takımları arasındaki futbol müsabakası olmuştur. Taksim Stadı'nda yapılmış olan maçın biletleri iki gün önce bitmişti. Maç saat 15.00'te başlamış, Yunan Takımı günün anlamına atfen sahaya kırmızı beyaz formayla çıkmıştır. Türk Karması ise beyaz forma giymiştir.[45] Yunan Takımı'nın taraftarları selamladıktan sonra ellerindeki Türk bayraklarını sallamaları, günün ikinci sürprizi olmuş ve tribünlerdeki 9.000 kişi bu harekete tezahüratlarıyla karşılık vermiştir.

Ankara'da merasimler 10.00'da Milli Müdafaa ve Harbiye binalarının açılmasıyla başlamıştır. 13.15'te Mustafa Kemal Paşa meclise gelmiş, askeri ve mülki erkân ile elçilerin tebriklerini kabul etmiştir. Bu esnada Sovyetler Birliği adına törenleri takip etmek için Ankara'ya gelmiş olan Litvinof ve eşi de Gazi'ye tebriklerini sunmuşlardı. Rus misafirler, kabullerin ardından özel tribünlerine geçerken Mustafa Kemal Paşa da kendilerine eşlik etmiş ve bir nevi misafirlerine verdiği ehemmiyeti ifade etmiştir. Resmi geçit töreni ise saat 14.10'da başlamıştır. Ankara'daki geçit törenlerinde İstanbul'dan farklı olarak askeri birlikler daha kalabalık olmuştur. İstanbul'da birer süvari ve topçu bölüğü yer almışken, Ankara'da, güvercin muhabere bölüğü, motorla çekilen uçak savarlar, bahriye, süvari, makineli, istihkâm, jandarma kıtaları resmi geçide katılmışlardı. Ayrıca Eskişehir'den kalkan Türk Hava Kuvvetleri'ne ait 50 uçak şehrin üzerinde gösteri uçuşları yapmıştı.[46]

Ülkenin dört bir yanından gelen, tek tip üniforma giymiş, intizamlarıyla birer asker izlenimi veren izciler Ankara'daki kutlamaların diğer bir farklı unsurunu oluşturmuşlardır.[47] 1927 yılından itibaren milli bayram ve törenlerin müdavimi olan izciler, cumhuriyetin özlemi olan fikren, il-

[45] *Cumhuriyet*, Yıl: 8, No: 2688, s. 1, 31 Teşrinievvel 1931.

[46] *Cumhuriyet*, Yıl: 8, No: 2688, s. 5, 31 Teşrinievvel 1931.

[47] *Cumhuriyet*, Yıl: 8, No: 2688, s. 5, 31 Teşrinievvel 1931.

men ve bedenen sağlam, doğayla bütünleşen, çözüm üreten ve beceri sahibi Türk gencinin simgesi olmuştur. Dolayısıyla hükümetler, izciliği, rejimin toplumsallaşma politikasının önemli bir unsuru olarak görmüşler ve halk ile bütünleşmesini önemsemişlerdir.[48] Özel bir önem verilmiş olan izci kafileleri Ankara'ya gelip giderken kendilerinden herhangi bir ücret alınmamış,[49] ayrıca yiyecek vb. masrafları için 3000 lira verilmişti.[50]

Ankara'daki gece etkinliklerinde ise devlet erkânı, Ankara Palas'ta verilen ziyafetin ardından Cumhuriyet Balosu'na geçmişlerdi.[51]

10. 1932 Kutlamaları ve İstanbul'dan Getirilen 100 Parçalık Yemek Takımı

Bayram kutlamaları çerçevesinde 09.30'dan itibaren valilikte resmi kabuller başlamış ve 10.45'e kadar devam etmiştir. Ardından, başta Vali Muhittin Bey ve Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa olmak üzere devlet erkânı kutlamalara katılmak için Beyazıt Meydanı'na geçmiştir.[52] 11.00'de başlayan geçit resminde mülki ve askeri erkânın yanı sıra Rus ve İtalyan Konsolosları da tribünde hazır bulunmuşlardır. Fırka Kumandanı Rüştü Paşa'nın beyaz at üzerinde görünmesiyle törenler başlamış ve onu takiben ilk olarak gaziler tören alanından geçmiştir.

1932 kutlamaları bir ilke sahne olmuştur. İlk defa bir resmi geçitte tanklar boy göstermiş ve bundan sonraki resmi geçitlerin değişmez sahnelerinden biri olmuştur. Yedi tankın tören alanından geçişi, töreni takip eden halk tarafından büyük bir ilgi ve hayretle seyredilmiştir. Geçit sırasında boy gösteren bir diğer teknik yenilik ise belediye tarafından Avrupa'dan getirtilen itfaiye araçları olmuştur.

Geçiş töreni alışılan kaideler usulünce gerçekleşmiştir. Askeri ve sivil okullar, Darülfünun, izciler, esnaf birlikleri programa uygun bir şekilde tören alanından geçmiştir. Kortejde önceki yıl olduğu gibi mehter takımı da yer almıştır. Tribünler önünden geçişlerini tamamlayan geçit alayı, önceki yıllarda takip edilen istikameti izleyerek Taksim'e kadar yürümüştür. Burada sona eren geçidin ardından, Beyoğlu Kaymakamı Sedat Bey tarafından Taksim Anıtı'na çelenk konulmuştur.

Cumhuriyet Bayramı'nı eğlenerek kutlayanların yanı sıra bazı okullarda ve Darülfünun'da Cumhuriyet'in anlam ve öneminin anlatıldığı söyleşiler yapılmıştır. Bu etkinliklerden biri de Robert Koleji'nde düzen-

---

[48] Atakan Esen, *Türk İzcilik Hareketinin Tarihsel Temelleri*, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 5-3, İstanbul 2009.

[49] *BCA*, Sayı: 11854, Dosya: 154-60, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 23.70.16, Tarih: 13/10/1931.

[50] *BCA*, Sayı: 11846, Dosya: 144-118, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 23.70.8, Tarih: 11/10/1931.

[51] *Cumhuriyet*, Yıl: 8, No: 2688, s. 5, 31 Teşrinievvel 1931.

[52] *Akşam*, Yıl: 15, No: 5049, s. 1, 30 Teşrinievvel 1932.

lenmiştir. Ecnebi Mektepler Talebe Birliği tarafından tertip edilen etkinlikte Halk Fırkası Heyet-i İdaresi'nden Ali Rıza Bey, *"Cumhuriyet ve Demokrasi Mefhumları"* hakkında bir konferans vermiştir.

Yine kutlamalar bağlamında Nişantaşı'ndaki Vali Konağı'nda balo verilmiş, Matbuat Cemiyeti de Beyoğlu Eden Lokantası'nda bir araya gelmiştir.[53]

Ankara'daki kutlamalarda da önceki yılların coşkusu devam etmiştir. Köylerden ve çevre illerden Mustafa Kemal Paşa'yı görmek için gelen halk kendilerine ayrılan yerlere sığmadığı gibi, izin verilmemesine rağmen mebus tribünlerinin bir kısmını da doldurmuşlardı. Mustafa Kemal Paşa'nın 13.00'de Meclis'e gelişinin ardından askeri ve mülki erkân kendisine tebriklerini sunmuş ve 14.30'da resmi geçit töreni başlamıştır. Bu yıl geçiş törenine gökyüzünde onarlı gruplar halinde geçiş yapan 70 adet uçak eşlik etmiştir.[54] Töreni takip edenler arasında İran Dışişleri Bakanı Furugi (Füruği) Han da yer almıştır.[55] Furugi Han 27 Teşrinievvel 1932'de Ankara'ya gelmiş ve onun da katılacağı yemekler için İstanbul'dan Milli Saraylar Müdürlüğü'nde bulunan 100 kişilik yemek takımı özel olarak İstanbul'dan Ankara'ya getirtilmiştir.[56] Cumhuriyet Bayramı kutlamaları sürecinde yurt dışından gelen misafirlerin ağırlanması için devlet hiçbir masraftan kaçınmamıştır. Bir keresinde Sovyet hükümet temsilcilerinin de katılacakları bir ziyafette tüketilmek üzere 50 kilo havyarın İcra Vekilleri Heyeti'nde alınan bir kararla ülkeye getirilmesi sağlanmıştır.[57]

11. 1933 Kutlamaları (10. Yıl Kutlamaları)

Cumhuriyetin onuncu yıl dönümü için yapılacak kutlamaların hazırlıkları aylar öncesinden başlatılmıştı. Kutlamaların tertibi için 11 Haziran 1933'de 12 maddeden oluşan 2305 sayılı *"Cumhuriyet İlanının Onuncu Yıl Dönümünü Kutlama Kanunu"* kabul edilmiş, 26 Haziran 1933'te, 2437 sayılı Resmi Gazete'de yayınlanmasıyla birlikte yürürlüğe girmiştir.[58] Kanun, Bolu Mebusu Hasan Cemil Bey, Denizli Mebusu Necip Ali Bey, Giresun Mebusu Hakkı Tarık Bey, Muş Mebusu Hasan Reşit Bey tarafından hazırlanmıştır.[59]

Kutlamaların klasik şekilden kurtarılmasının amaçlandığı 10. yıl törenlerinde, etkinliklerin tertibi için 10. Cumhuriyet Bayramı Kutlama Yüksek Komisyonu Reisliği kurulmuştur. Ayrıca vilayet, kaza ve nahiye komiteleri ile vekâlet heyetleri oluşturulmuş; vilayet özel idare ve beledi-

53 *Akşam*, Yıl: 15, No: 5049, s. 2, 30 Teşrinievvel 1932.

54 *Akşam*, Yıl: 15, No: 5049, s. 2, 30 Teşrinievvel 1932.

55 *Akşam*, Yıl: 15, No: 5049, s. 1, 30 Teşrinievvel 1932.

56 *BCA*, Fon Kodu: 030.0.18.01.02, Yer No: 31.66.017, Tarih: 24/10/1932.

57 *BCA*, Fon Kodu: 030.0.18.01.02, Yer No: 40.71.020, Tarih: 17/10/1933.

58 *BCA*, Dosya: 7. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1150.36.1, Tarih: 12/12/1933.

59 *TBMM Zabıt Ceridesi*, 4. Devre, 16. Cilt, s. 212.

yelerin bütçelerine kutlama masrafları için 151 bin lira tahsis edilmişti. Bayrama mahsus posta pulu bastırılmış, sigara paketleri ve içki şişelerine bayramla ilgili yazı ve resim konulmasına karar verilmişti. Ayrıca şairlerden 10. yıl için marş, yazarlardan piyes, bazı vilayetlerden ise halk türküsü ve destanları istenmişti. Bayram süresince posta ve nakil araçlarının da indirimli olmasına karar verilmiştir.[60] Diğer taraftan, 10. yıl şerefine, 150'likler hariç tutulmak kaydıyla, genel af ilan edilmiştir.[61]

Cumhuriyet Halk Fırkası Katib-i Umumiliği, 10. yıl komiteleri ve fırka teşkilatı vasıtasıyla bütün vilayet ve kaza merkezlerinde Cumhuriyetin kutlanacağı meydandan birer avuç toprak alınarak Ankara'ya yollanmasını kararlaştırmıştı. Bayram ilan edilen üç gün boyunca İstanbul ve Ankara'da elektrik fiyatlarında da indirime gidilmiştir.

10. yıla özel bestelenen marşın törenlere kadar ordu, okullar, fırka ve halkevi, sporcular, esnaf ve işçiler tarafından öğrenilmesi için her yerde çalışmalar başlatılmış, daha önce gönderilen notaların ardından bir tarafında koro ve diğer tarafında bando kaydı bulunan plaklardan vilayetlere iki, kazalara da birer tane gönderilmişti.[62]

Kutlamalara katılmak üzere Sovyetler Birliği'nden General Voroşilof başkanlığında bir heyet de Ankara'ya gelmişti. Ayrıca Bulgaristan'dan Maarif Nazırı Boyaciyeff ve General Markof da törende misafirler arasında yer almışlardı.[63] Ankara'ya gelen en kalabalık heyetler ise yirmi iki kişilik Macar heyeti, Romanya'dan gelen Türk mebuslar ile 125'i Türk olmak üzere toplam 200 kişilik Bulgar heyeti olmuştur. Heyetler İstanbul'a varışlarının ardından trenle Ankara'ya hareket etmişlerdi.

Cumhuriyetin 10. yıl kutlamaları için İstanbul'da da hazırlıklar haftalar öncesinden başlamıştır. Yüzlerce zafer takı inşa edilen şehirde süslenmemiş ev ve iş yeri kalmaması için gayret edilmiştir. O dönem çok küçük bir nahiye olan Eyüp'te dahi 6 adet zafer takı yapılmış olması hazırlıkların ne denli büyük olduğunu göstermektedir. İstanbul'da bulunan neredeyse her fabrika birer tak yaptırarak, *"Bu fabrika Cumhuriyetin eseridir."* yazılı levhalar asmışlardı. Cumhuriyet Halk Fırkası Direklerarası Semt Ocağı Vezneciler'de büyük ve zarif bir tak inşa etmişti. Kumkapı'da da 12'ye yakın irili ufaklı tak yapılmıştır.[64] Kadıköy'den Beykoz'a kadar Anadolu sahilinde Üsküdar, Paşalimanı, Beylerbeyi, Çengelköy, Kandilli ve Beykoz gibi önemli yerleşim yerlerinde de büyük zafer takları yapıl-

---

60 *BCA*, Dosya: 7. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1150.36.1, Tarih: 12/12/1933.

61 Cahide Sınmaz-Sönmez, "Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 33-34, s. 92-93, Mayıs-Kasım 2004; *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 1, 5, 28 Teşrinievvel 1933.

62 *BCA*, Dosya: 7. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1150.36.1, Tarih: 12/12/1933.

63 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 1, 28 Teşrinievvel 1933.

64 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 5, 28 Teşrinievvel 1933.

mıştı. Bunlardan Paşalimanı'ndaki tak, Ankara Kalesi görünümüyle mevcut taklar içinde en ilgi çekeniydi. Beykoz'da hükümet konağı önünde, parkın karşısında ve Halk Fırkası önünde birer tak yapılmış, parkın önündeki takın arasına Mustafa Kemal Paşa'mn büstü konulmuştur. Kadıköy'de ise 26 büyük tak yapılmıştı.[65]

Sultanahmet ve Ayasofya arasında yapılan tak ise modern mimarisiyle dikkat çekmiştir. Tak, Cumhuriyet Halk Fırkası Alemdar Nahiyesi tarafından inşa edilmişti. Takı inşa eden Mimar Seyfettin Bey eserini şu şekilde ifade etmiştir:

> *"Halk Fırkası Alemdar Nahiyesi'nin beni davetleri ile canlanan ve yer bulan bu eser yerinde gördüğünüz gibi az bir zamanda fazla bir çalışma neticesi yükselmiştir. Gece ve gündüze göre renk ve ışıklar bu kulede düşünülerek yapılmıştır. Birbirine bağlı olan dört sütun Türk kelimesinin ilki T harfi halinde bir planla yapılmıştır. Şehircilik nizam ve güzellik kaidelerini düşünerek bilhassa o köşeyi intihap ettik. Bu suretle hep ıssız kalan bu tarihi meydanda Divanyolu'ndan gelenler ve Alemdar Caddesi'nden çıkanlar bu eserle karşılaşacaklardır. Yaşamakta olduğumuz bu büyük günlerimizin onuncu yılını o eser üç gün aydınlatacak, milli renklerimizi coşan hislerimizle projektör ve elektrikler semalara aksettirecektir."*

Yapılan taklar 27 Ekim günü genel kontrolden geçirilerek, hiçbir olumsuzluğa mahal verilmemeye gayret edilmiştir.

Şehirdeki kutlamalar öncesi, belediye tarafından 27-28 Ekim günleri, gece de devam edilen, geniş çaplı bir temizlik yapılmıştır.[66]

Şirket-i Hayriye, Üsküdar Vapur İskelesi'ni donatmış ve iskele önüne zafer takı inşa etmişti. Şemsipaşa'da İnhisar İdaresi önünde ise Mustafa Kemal Paşa'nın ampullerle portresi resmedilmişti. Yine Şemsipaşa'da ampullerle, Cumhuriyetin doğuşunu temsil eden büyük bir güneş yapılmıştı. Salacak ve Harem arası baştan başa aydınlatılırken, Yeniçeşme'de, uncular ve fırıncılar tarafından ampullerle donatılmış bir değirmen inşa edilmişti.[67]

Elçiliklerimizde de onuncu yıl kutlama hazırlıklarına ayrı bir önem verilmiştir. Özellikle Berlin elçiliğimizi burada zikretmek gerekir. Berlin elçimiz Kemalettin Sami Paşa tarafından, Almanya Cumhurbaşkanı Hindenburg, 6 yıl sonra çıkacak II. Dünya Savaşı'nın hazırlayıcısı ve dönemin başbakanı Adolf Hitler, Prusya Başbakanı General Göring, Dışişleri Bakanı Neurath, Propaganda Bakanı Dr. Goebbels davetliler arasında yer almıştı. Programa göre Almanların ünlü SS ve SA milis teşkilatları elçiliğimizin önünde resmi geçit yapacaklardı.[68]

---

65 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2774, s. 6, 30 Teşrinievvel 1933.

66 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 5, 28 Teşrinievvel 1933.

67 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2774, s. 6, 30 Teşrinievvel 1933.

68 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 5, 28 Teşrinievvel 1933.

Milli Eğitim Bakanlığı ise, 10. yıl dönümünde, Türk İnkılâbı'nın manasını, gayesini, büyüklüğünü ve güzelliğini anlatmak için Türk düşünür, edip, şair ve yazarlardan eserler meydana getirmelerini istemişti. Eserler, Türk İnkılâbı'nın herhangi bir cephesini betimliyor olacak ve yazılı olanlar bir kitapta birleştirilerek yayımlanacaktı.[69]

İstanbul'da kutlama programı 09.00'da, valilikte başlayan kabul töreni ile başlamıştır. Yarım saat süren kabulde konsolosların tebrikleri alınmış, ardından Vali ve Belediye Reisi Muhittin Bey tarafından Üsküdar Halk Tramvayları Şirketi Müdürü Necmettin Sahir Bey'e İstiklal Madalyası takılmış ve Beyazıt Meydanı'na hareket edilmiştir.

Resmi geçit için toplamda 30 bin kişiyi bulan, 1 fırka asker, 90 okul ve 100'e yakın esnaf birliği hazırlanmıştı. Geçidin başladığı Darülfünun önünde ise yüz elli bin kişinin toplandığı tahmin edilmekteydi. 10.00'da alana gelen Muhittin Bey ve Üçüncü Kolordu Kumandanı Şükrü Naili Paşa, geçide katılacak grupları tek tek kontrol etmişlerdi.

Önceki yıllara göre daha erken başlayan törenin ilk bölümünde, Üniversite önünde kurulan ses düzeneği ile Ankara'daki tören esnasında konuşma yapan Mustafa Kemal Paşa'nın konuşması canlı olarak törene katılanlara dinletilmiştir. Bu nutkun ardından Vali ve Belediye Reisi Muhittin Bey tarafından konuşma yapılmış ve bitiminde 150.000 kişi bir ağızdan Cumhuriyet Marşı'nı söylemiştir. 11.15'te resmi geçit töreni başlamış, sırasıyla askeri okullar, askeri kıtalar ve sivil okullar tören alanından geçmişlerdir.

1933 yılı kutlamalarının bir özelliği, önceki yıllarda resmi geçide katılmayan azınlık okullarının da törende yer alması olmuştur. İngiliz Kız Koleji, Zapoyn Rum Lisesi, Fener Rum Lisesi, Ketro Nogayan Lisesi, Zografyon Lisesi, Asepan Kız Lisesi, Alman Lisesi ve Ticaret Mektebi, Üsküdar ve Amerikan Koleji resmi geçitte yer almışlardır.

Okulların ardından geçişlerine başlayan cemiyetler, yine renkli görüntüler oluşturmuşlardı. Himaye-i Etfal Cemiyeti bir otomobil üzerinde büyük bir süt şişesi ve kundakta süt içen çocuk sahnesini canlandırmıştı. Bunu uçak maketi takip etmiş ve ardından Sanayi Birliği'nin taşıdığı, 10 yılda yapılan fabrikaların miktarları yazılı levha dikkat çekmiştir. Buna göre, 1923'te 140 fabrikası bulunan Türkiye'nin, 1933'teki fabrika sayısı 2317'ye yükselmişti. Yerli sanayi firmalarına ait 30 kadar reklam arabası da kortejde yer almıştır. Son olarak da esnaf birlikleri sırasıyla geçişlerini yapmışlardı. Günümüzdeki kutlamalarda yer almayan sanayi ve esnaf birlikleri, Cumhuriyetin ilk yıllarındaki kutlamalarda farklı ve renkli görüntüler ortaya koymuş, Cumhuriyetin ortaya koyduğu başarıyı, getiriyi halka göstermesi bakımından bir görev icra etmişlerdir.[70]

---

[69] *BCA*, Dosya: 23328, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 198.352.10, Tarih: 13/07/1933.

[70] *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 5, 28 Teşrinievvel 1933.

Kutlamalarda ayrıca, meydana kurulan radyo tesisatıyla Mustafa Kemal Paşa'nın Ankara'da yaptığı bayram konuşması halka canlı olarak dinlettirilmiştir.[71]

15.30'a kadar süren 10. yıl kutlamaları şimdiye kadar en uzun süren kutlama töreni olmuştur. Kortej Taksim'e kadar yürüyerek buradaki bayrak törenine katılmış, İstiklal Marşı'nın ardından, Cumhuriyetin 10. yıldönümü için hazırlanan *"Onuncu Yıl Marşı"*nı coşkuyla söylemişlerdir. Taksim Anıtı'na çelenk konulmasının ardından tören sona ermiştir. Törene katılan kalabalığın oluşturduğu yoğunluk Beyoğlu'nda şimdiye kadar ender görülen manzaralardan birini oluşturmuş, İstiklal Caddesi tarihinin en kalabalık günlerinden birisini yaşamıştır.[72]

Bayram etkinlikleri kapsamında okullarda yine konferanslar verilmiş, müsamereler yapılmıştır. Ayrıca ilkokullar kendi bulundukları bölgelerde resmi geçit yaparak, bayram havasının şehrin en uzak köşesine dahi ulaşmasını sağlamışlardı. Büyükada'da iskele meydanında toplanan halka nutuklar söylenmiş, sonrasında öğrenciler ve halkın katılımıyla yürüyüş yapılmıştır. Kartal, Pendik, Maltepe ve Samandıra nahiye ve köylerinde de buna benzer etkinlikler düzenlenmiştir. Gece ise Taksim'de, Beyazıt'ta ve Eyüp'te fener alayları yapılmıştır.

Resmi erkân, Muhittin Bey'in Dolmabahçe Sarayı'nda verdiği baloda bir araya gelmiş ve sabaha kadar eğlenmiştir. Bir başka akşam organizasyonu ise gece konferanslarıdır. Taksim Anıtı önünde şehir meclisi azasından Etem İzzet Bey tarafından konferans verilmiştir. Bunun dışında Mekki Sait Bey Büyükdere Halk Fırkası binasında, Etem Akif Bey Beşiktaş Halk Fırkası binasında, Darüşşafaka Müdürü Ali Kami Bey Eyüp'te, Rıfat Bey Bakırköy'de, Mekki Hikmet Bey Saray Sineması'nda, İsmail Şevket Bey Türk Sineması'nda, Feridun Bey Süreyyapaşa Sineması'nda konferanslar vermiştir. Konferanslara halk tarafından yoğun ilgi gösterilmiştir. Konferanslar dışında tiyatrolarda da temsiller verilmiştir.[73]

Bayram dolayısıyla kiliselerde de programlar yapılmıştır. Ermeni Patriği tarafından hazırlanan dua bütün Ermeni Kiliseleri'nde okunmuştur.[74]

Ankara'daki kutlamalar safha safha radyodan aktarılmıştır. Önceki bayramlarda öğleden sonra başlayan kutlamalar 1933 yılında sabah sa-

---

71 *BCA*, Dosya: 23335M, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 198.352.20, Tarih: 17/07/1935.

72 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 5, 28 Teşrinievvel 1933.

73 *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 6, 28 Teşrinievvel 1933.

74 *BCA*, Dosya: 94A164, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 108.716.16, Tarih: 20/11/1933. Dua'nın metni: *"Ey menbai nur! Ve niymetlerin kasımı olan Rabbimiz taalâ hazretleri, Türkiye cumhuriyetimizin onuncu senei devriyesi olan bu günün hörmetine, sevgili vatanımızı mamur ve mes'ut eyle, müceddet hükümetimizi emniyet ve saadet içinde ilânihaye berdevam kıl. Muzaffer Reis-i cumhurumuza sıhhat ve selâmetler ihsaneyle! Siyasî ve askerî vükelâ ve büyüklerimize il u fazlukuvvet ve kudret lutfeyle ki kuvveti elleri ve yüksek, kollar ile sevgili vatanımızı imar ve feyziyap eylesinler. Ali kültür ve medenî teşebbüslerinde muvaffak eyle ya rabbi. Mukaddes sayendesayeban eyle ya rabbi. Bundan sonra her vaiz cumhuriyetin bahşettiği eyilikleri halka lâyikiveçhile anlatacaktır."*

atlerinde başlamıştır. Saat 10.10'da Mustafa Kemal Paşa Meclis'e gelmiş[75] ve kısa süre sonra da tören sahasına geçmiş, İstiklal Marşı'nın okunmasının ardından onuncu yıl nutkunu okumuştur. Nutuk sonrasında resmi geçit icra edilmiştir. Gece devlet erkânı Cumhuriyet Balosu'nda bir araya gelmiş, şehirde ise fener alayları düzenlenmiştir.[76]

12. 1934 Kutlamaları

1933 yılının taşıdığı anlam, kutlamalara verilen önem ve etkinliklerin hassasiyetle tertibi halkın heyecanın daha da artmasını sağlamıştı. Sonraki yıl ise, kutlamalar alışılmış ölçüsüne yani normal seyrine geri dönmüştür. Ertesi yıl yapılan 1934 kutlamaları aynı zamanda bir ilke de sahne olmuştur. İstanbul'da yapılan Cumhuriyet Bayramı törenleri, ilk defa Taksim Meydanı'nda yapılmıştır. Önceki yıllarda kortejler, Beyazıt Meydanı'ndaki törenin ardından yürüyüşlerine Taksim'e kadar devam ederler, burada okunan İstiklal Marşı'nın ardından anıta çelenk koyarak töreni noktalarlardı. 1934 yılında ise resmi geçit Taksim Meydanı'yla sınırlandırılmıştır. Törenler için, önceleri Topçu Kışlası'yken cumhuriyetin ilanı sonrasında stadyum olarak kullanılmaya başlanan binanın önünde tribünler kurulmuştu. 10.00'da valilikte başlayan resmi kabulün ardından 11.00'de Taksim'e geçen devlet erkânı anıta çelenk koymuşlardı. Çelenk koyma töreni de evvelki yıllardan farklı cereyan etmiştir. Önceki kutlamalarda valilik, belediye, Cumhuriyet Halk Fırkası ve Darülfünun öğrencileri olmak üzere en fazla 4 çelenk konulmuşken, 1934 yılında 50'nin üzerinde çelenk konulmuştur. Çelenk koyan kurumlar arasında bankalar, devlet kurumları, cemiyetler ve okullar bulunmaktaydı. 11.20'de başlayan geçit resminde her yıl olduğu gibi askeri ve sivil okullar, askeri kıtalar, esnaf birlikleri, polis taburu ve itfaiye yer almıştır. 1934 kutlamalarında, tank hariç olmak üzere, Ankara'da olduğu gibi ağır silahlar da törende yer almıştır. Bu silahlar, sahra obüsü, hafif dağ ve dağ obüsü, hava savunma bataryalarıydı.

1934 yılı geçit töreni önceki yıllara nispetle kısa bir güzergâhta yapılmıştır. Tribünler önünden geçen kortej, Dağcılık Kulübü binasının yanındaki sokağa saparak geldikleri yerlere geri dönmüşlerdi.

15.00'de ise Edirnekapı Şehitliği'nde merasim düzenlenmiştir. Askeri bandonun çaldığı İstiklal Marşı sonrasında Fatih Kaymakamı İhsan Bey, şehitlere minnet ve şükran duygularını ifade eden bir konuşma yapmıştır.

Nahiye ve ocak merkezlerinde kurulan halk kürsülerinde 11 yıllık Cumhuriyet devrinde elde edilen başarılardan, yapılan inkılâplardan bahsedilmiştir.[77]

---

[75] *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 1, 28 Teşrinievvel 1933.

[76] *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 6, 28 Teşrinievvel 1933.

[77] *Cumhuriyet*, Yıl: 11, No: 3765, s. 8, 7 Teşrinisani 1934; Halk kürsüleri talimatı için bkz. *BCA*, Dosya: 23333, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 198.353.17, Tarih: 27/10/1934.

Önceki yıllarda yapılan gece kutlamaları ve fener alayları 1934 yılı gazetelerine yansımadığı gibi 1933'de yaşanan büyük coşku 1934 yılında yerini daha vakarlı ve daha sakin bir kutlamaya bırakmış görünmektedir.

13. 1935 Kutlamaları

1934'te Taksim'de yapılan ve kısa tutulan tören, 1935'de eski düzenine döndürülmüştür. Beyazıt Meydanı'nda başlayan geçit töreninde kortejler, yağmurlu havaya rağmen, Taksim Meydanı'na kadar yürümeye devam etmiştir.

Cami minarelerinde Ramazan ayında görmeye alışık olunan mahyalar bu defa Cumhuriyet Bayramı için asılmış, Sultanahmet Camii'ne *"Türk Eşsizdir"* yazılırken, diğer camilerde *"Varol Türk"*, *"Yaşasın Cumhuriyet"* cümleleri yer almıştır. 14.00'de Belediye Meclisi üyeleri ve Halk Partisi mensupları Edirnekapı Şehitliği'ne giderek Abide'ye çelenk bırakmışlardır.

1935 kutlamalarına Ermeni azınlıklar da katılmıştır. 28 Ekim gecesinden itibaren Kumkapı Ermeni Patrikhanesi ile bütün Ermeni kiliseleri ve okulları ışıklandırılmıştı. Beyoğlu kiliseleri mütevelli heyeti tarafından İstiklal Caddesi'nde, Galatasaray ile Tokatlıyan Oteli arasında büyük bir zafer takı yapılmıştır. Taksim Meydanı'ndaki törenlerde Ermeni Cismani Meclisi adına Bedros Horasancıyan ve Vartan Akgül hazır bulunmuşlar ve Cumhuriyet Anıtı'na çelenk koymuşlardır. Ayrıca bütün kiliselerde vaizler Cumhuriyet rejiminin iyiliklerini anlatan konuşmalar yapmış, ardından dualar etmişlerdi.

Gece ise Taksim ve Beyazıt'ta iki büyük fener alayı düzenlenmiştir. Asker kıtaları ve halk alaylara katılım göstermiştir.[78]

14. 1936 Kutlamaları

1936 kutlamalarında da Beyazıt Meydam'nda başlayan resmi geçit,[79] Taksim Meydanı'nda son bulmuştur. Kortejde esnaf birliklerinin mesleklerini temsilen süsledikleri kamyonlar ilgi çekmiştir. Taksim'e ulaşan kafileler bayrak töreni ve çelenklerin bırakılmasının ardından dağılmıştır.[80]

CHP Genel Sekreterliği tarafından alınan karar gereğince, 1936 yılı kutlamalarında Halkevlerine önemli görevler verilmişti. CHP düzenlenecek olan konferans ve temsilleri Halkevleri ile birlikte düzenlemiş, hazırlıklar için gerekli ödenek de yetkililere gönderilmişti.[81] Halkevi merkezinde, Başkan Agah Sırrı Levend, Halid Bayri tarafından birer konferans

---

[78] *Cumhuriyet*, Yıl: 11, No: 4117, s. 7, 30 Birinciteşrin 1935.

[79] *Cumhuriyet*, Yıl: 11, No: 4478, s. 1, 30 Birinciteşrin 1936.

[80] *Cumhuriyet*, Yıl: 11, No: 4478, s. 1, 30 Birinciteşrin 1936; *Kurun*, Yıl: 20-2, Sayı: 6756-696, s. 3, 30 İlkteşrin 1936.

[81] *BCA*, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 3.13.26, 26/09/1936.

düzenlenmiş, ardından Halkevi korosu da konser vermişti. Gece ise 22.00'de başlayan balo sabaha kadar sürmüştü. Alayköşkü'nde saat 16.00'de Yahya Saim tarafından bir konferans verilmiş, şiirler okunmuş ve amatör tiyatro grubu tarafından bir temsil sunulmuştu. 20.30'da ise Halkevi Orkestrası konser vermişti.

Beşiktaş Halkevi binasında da saat 22.00'den itibaren halk bandosunun konseri başlamıştı. Beyoğlu Halkevinde ise kutlamalar saat 20.30'da başlamış, konferanslar ve temsiller verilmişti.

Şişli Halkevi'nde kutlamalar saat 10.00'da başlamıştır. Bölgede bulunan okulların da katıldığı etkinliklerde resmi geçit düzenlenmiş, konuşmalar yapılmıştır. Saat 16.00'da Halkevi binasında halk için verilen milli konserin ardından, 21.00'de ayrıca bir senfonik konser verilmiştir.

Anadolu Yakası merkezlerinden Kadıköy'de kutlamalar belediye binası önünde yapılmıştı. 10.00'da yapılan konuşmaların ardından, öğrencilerin resmi geçidi icra edilmiş, 11.00'de ise, Halkevi gençleri tarafından, halka temsil verilmiştir. Gece ise fener alayına çıkılmıştı.

Üsküdar'daki kutlamalar Cumhuriyet Halk Partisi kaza merkezi önünde yapılmıştı. İstiklal Marşı, konuşmalar ve merasimin ardından halka Hale Sineması'nda film gösterilmiş ve Şemsipaşa sahasında bölge takımları arasında futbol maçları yapılmıştı. Gece yapılan fener alayı sonrasında Halkevi salonunda konser verilmiş, ardından Halkevi gençlerinin oynadığı *"Ana"* piyesi ile kutlamalar sona ermişti.[82]

15. 1937 ve 1938 Kutlamaları

1937 yılı kutlamaları Beyazıt'ta yapılmıştır.[83] Resmi geçit aynı sıra ve düzen içerisinde gerçekleştirilerek Taksim'e ulaşmış, İstiklal Marşı ve çelenk töreninin ardından 14.30'da tören sona ermişti. Bu yılki resmi geçitte şehit anaları ve gaziler de yer almış, başta Taksim ve Beyazıt olmak üzere şehrin birçok noktasına halk kürsüleri konulmuştu. İlkokullar ise kendi bölgelerinde düzenlenen törenlerde resmi geçit yaparak adeta gelecek yıllara hazırlık yapmışlardı.[84] 15.00'de Fatih Kaymakamlığı tarafından son yıllarda olduğu gibi Edirnekapı Şehitliği'nde anma töreni düzenlenmişti. Gece ise Taksim ve Beyazıt meydanlarını dolduran halk fener alayları oluşturmuştu.[85]

Hükümet ve belediye hizmetleriyle bazı hayır işleri bu yılki Cumhuriyet Bayramı kutlamalarına denk getirilmiştir. İzmir'de Konak-Alsancak arasında yeni açılan hatta Almanya'dan alınan 12 otobüsün işlemeye başlaması, 250 adet fakir çocuğun CHP tarafından giydirilmesi, park ve

---

82 *Cumhuriyet,* Yıl: 11, No: 4478, s. 1, 30 Birinciteşrin 1936; *Kurun,* Yıl: 20-2, Sayı: 6756-696, s. 3, 30 İlkteşrin 1936.

83 *Tan,* Yıl: 3, No: 900, s. 1, 30 İlkteşrin 1937.

84 *Tan,* Yıl: 3, No: 900, s. 8, 30 İlkteşrin 1937.

85 *Tan,* Yıl: 3, No: 900, s. 9, 30 İlkteşrin 1937.

okul açılışları vb. aktiviteler bu günlerde yapılmıştır.[86] Yine buna benzer faaliyetler diğer vilayetlerde de yapılmıştır.[87]

1938 yılı kutlamaları Cumhuriyetin 15. yıldönümü münasebetiyle hükümet tarafından hassasiyetle takip edilmiştir. İçişleri Bakanı Şükrü Kaya, basın yayın organlarına hem Cumhuriyet kutlamaları hem de cumhuriyetin kazanımlarıyla ilgi bazı malzemeler ve talimatnameler gönderilerek bunların gazetelerde yayınlanmasını istemiştir. Gazete ve mecmualarda makale, havadis, mütalaa ve tenkitlerde cumhuriyetin bu kazanımlarından söz edilmesi, böylece halkın aydınlatılması görevi verilmiştir.[88] Atatürk'ün hastalığının ağırlaştığı bir döneme denk gelmişti. Atatürk bayram esnasında İstanbul'da bulunmakta ve tedavisi devam etmekteydi. Bu nedenle kutlama törenlerini takip edememişti.[89]

1938 kutlamaları, 1934 yılında olduğu gibi Taksim Meydanı'nda yapılmıştı.[90] 11.20'de başlayan resmi geçit 2 buçuk saat sürmüş, çelenk koyma töreniyle sona eren törenin ardından, 15.00'de Edirnekapı Şehitliği, Fatih Kaymakamı riyasetinde ziyaret edilmişti.

Cumhuriyet bayramlarının değişmezlerinden olan ve vatandaşların büyük ilgi gösterdiği halk kürsülerinde, 15 yıl boyunca yapılan inkılaplarla ilgili konuşmalar yapılmıştı.[91]

Sonuç

Cumhuriyetin ilan edildiği 29 Ekim günü, 8 Şubat 1925'te kabul edilen kanunla bayram ilan edilmiştir. 29 Ekim 1925'te başlayarak her yıl düzenli olarak kutlanan Cumhuriyet Bayramı'nın en coşkulu kutlamaları şüphesiz, Milli Mücadele'de yaşanan zorlukların ve Cumhuriyet için ödenen bedelin hatırlandığı ilk yıllar olmuştur. Atatürk'ün sağlığında gerçekleştirilen 1925-1938 yılları arasındaki 14 kutlama ise onun iltifatlarına layık olabilme gayretleri dolayısıyla ayrı bir öneme sahip olmuştur.

Yapılan törenlere halk büyük ilgi göstermiştir. Bu ilginin günümüzdeki törenlerle karşılaştırılamayacak nispette fazla olduğunu belirtmekte fayda vardır. Dönemin şartları göz önünde bulundurulduğunda, Cumhuriyet Bayramları'nda yaşanan heyecan halkın bir yıl boyunca beklediği bir sosyal faaliyet haline gelmişti. Taksim, Beyazıt, Üsküdar, Kadıköy ve Beşiktaş kutlamaların merkezi haline gelmiş, sabaha kadar süren bayram eğlencelerine fener alayları ile havai fişeklerin renk cümbüşü eşlik etmiştir.

---

86 *BCA*, Fon Kodu: 30.10, Yer No: 159.113.12, Tarih: 23/11/1937.

87 Kocaeli'nde okul, hükümet konağı vb. yerlerin açılış ve temel atma törenleri için bkz. *BCA*, Fon Kodu: 30.10, Yer No: 159.113.13, Tarih: 23/11/1937.

88 *BCA*, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 79.524.5, Tarih: 13 Teşrinievvel 1938.

89 *BCA*, Sayı: 98322, Dosya: 3-40, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 85.94.7, Tarih: 28/10/1938.

90 *Cumhuriyet*, Yıl: 15, No: 5197, s. 1, 30 İlkteşrin 1938.

91 *Cumhuriyet*, Yıl: 15, No: 5197, s. 8, 30 İlkteşrin 1938.

1925-1938 yılları arasında yapılan kutlamalarda göze çarpan en önemli ayrıntı, zamanlamadaki hassasiyet olmuştur.

Her yıl valilikte 10.00'da başlayan resmi kabulün ardından, devlet erkânı 11.00'de meydana geçmiş ve 11.00-11.30 aralığında törene başlanmıştır. Ankara'da ise kutlamalar, 1933 yılı haricinde 14.00'de başlamıştır.

İstanbul'da yapılan kutlamaların merkezi çoğunlukla Beyazıt Meydanı olmuştur. Sadece 1927'de Şehremaneti önü, 1934 ve 1938 yıllarında ise Taksim Meydanı kutlamalar için tercih edilmiştir. Geçit alayı, 1925'te, Sultanahmet'ten yola çıkarak Divanyolu - Beyazıt - Zeyrek - Unkapanı Köprüsü - Şişhane Karakolu - Tepebaşı - İstiklal Caddesi yoluyla Taksim'e yürüyerek burada dağılmıştı.

Daha sonraki yıllar ise Beyazıt'tan başlayarak Divanyolu, Sultanahmet, Sirkeci, Galata, Şişhane Yokuşu, Tepebaşı, İstiklal Caddesi güzergâhını takip ederek Taksim'e çıkmışlardır. Taksim'de yapılan 1934 ve 1938 kutlamalarında ise yürüyüş kısa tutulmuş, tribünlerin önünden geçilmesi sonrasında kortej dağılmıştır.

Anadolu yakasındaki kutlamaların en yoğun olduğu ilçe Üsküdar olmuş, onu Kadıköy takip etmiştir. Bununla birlikte hemen hemen her ilçede bayram kutlamaları yapılmıştır.

Kutlamalarda şehrin hemen her yerine devlet kurumları, CHP teşkilatı ve özel teşebbüsler tarafından zafer takları dikilmiştir. 1933 yılı kutlamalarında takların sayısı yüzlerle ifade edilecek rakamları bulmuştur.

1928 yılından itibaren kutlama programlarında cumhuriyet bilinci aşılayıcı ve pekiştirici konferanslar, müsamereler yer almaya başlamıştır. 1934 yılında ise aynı amaçla meydanlarda halk kürsüleri kurulmaya başlanmıştır. Kürsülerde, görevli hatiplerin dışında halktan söz alanlar da konuşma fırsatı bulmuştur.

1925, 1926, 1927, 1928 ve son olarak 1933'te vali tarafından gazilere İstiklal Madalyası takılması da İstanbul'daki tören etkinlikleri arasında yer almıştır. 1932 yılında ise ilk defa resmi geçitte tanklar boy göstermiştir. Ancak Ankara'ya kıyasla İstanbul'daki törenlere katılan ağır silahların sayısı daha az olmuştur.

İstanbul'da, Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde en coşkulu tören, 10. yıl kutlamalarının yapıldığı 1933 senesi olmuştur. 1933'e kadar Robert Koleji gibi okullar Cumhuriyet kutlamalarını kendi aralarında yaparken, bu yıldan itibaren *"resmi genel kutlamalara"* katılmaya başlamışlardır. Ayrıca azınlıklar tarafından, bayram münasebetiyle kilise ve havralarda özel ayinler düzenlenip dualar edilmiştir.

1934 yılından itibaren Fatih Kaymakamlığı riyasetinde Edirnekapı Şehitliği'nde anma törenleri yapılmaya başlanmıştır.

1925-1938 yılları arasında yapılan kutlamalarda göze çarpan en önemli ayrıntı, zamanlamadaki hassasiyet olmuştur.

Her yıl valilikte 10.00'da başlayan resmi kabulün ardından, devlet erkânı 11.00'de meydana geçmiş ve 11.00-11.30 aralığında törene başlanmıştır. Ankara'da ise kutlamalar, 1933 yılı haricinde 14.00'de başlamıştır.

İstanbul'da yapılan kutlamaların merkezi çoğunlukla Beyazıt Meydanı olmuştur. Sadece 1927'de Şehremaneti önü, 1934 ve 1938 yıllarında ise Taksim Meydanı kutlamalar için tercih edilmiştir. Geçit alayı, 1925'te, Sultanahmet'ten yola çıkarak Divanyolu - Beyazıt - Zeyrek - Unkapanı Köprüsü - Şişhane Karakolu - Tepebaşı - İstiklal Caddesi yoluyla Taksim'e yürüyerek burada dağılmıştı.

Daha sonraki yıllar ise Beyazıt'tan başlayarak Divanyolu, Sultanahmet, Sirkeci, Galata, Şişhane Yokuşu, Tepebaşı, İstiklal Caddesi güzergâhını takip ederek Taksim'e çıkmışlardır. Taksim'de yapılan 1934 ve 1938 kutlamalarında ise yürüyüş kısa tutulmuş, tribünlerin önünden geçilmesi sonrasında kortej dağılmıştır.

Anadolu yakasındaki kutlamaların en yoğun olduğu ilçe Üsküdar olmuş, onu Kadıköy takip etmiştir. Bununla birlikte hemen hemen her ilçede bayram kutlamaları yapılmıştır.

Kutlamalarda şehrin hemen her yerine devlet kurumları, CHP teşkilatı ve özel teşebbüsler tarafından zafer takları dikilmiştir. 1933 yılı kutlamalarında takların sayısı yüzlerle ifade edilecek rakamları bulmuştur.

1928 yılından itibaren kutlama programlarında cumhuriyet bilinci aşılayıcı ve pekiştirici konferanslar, müsamereler yer almaya başlamıştır. 1934 yılında ise aynı amaçla meydanlarda halk kürsüleri kurulmaya başlanmıştır. Kürsülerde, görevli hatiplerin dışında halktan söz alanlar da konuşma fırsatı bulmuştur.

1925, 1926, 1927, 1928 ve son olarak 1933'te vali tarafından gazilere İstiklal Madalyası takılması da İstanbul'daki tören etkinlikleri arasında yer almıştır. 1932 yılında ise ilk defa resmi geçitte tanklar boy göstermiştir. Ancak Ankara'ya kıyasla İstanbul'daki törenlere katılan ağır silahların sayısı daha az olmuştur.

İstanbul'da, Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde en coşkulu tören, 10. yıl kutlamalarının yapıldığı 1933 senesi olmuştur. 1933'e kadar Robert Koleji gibi okullar Cumhuriyet kutlamalarını kendi aralarında yaparken, bu yıldan itibaren *"resmi genel kutlamalara"* katılmaya başlamışlardır. Ayrıca azınlıklar tarafından, bayram münasebetiyle kilise ve havralarda özel ayinler düzenlenip dualar edilmiştir.

1934 yılından itibaren Fatih Kaymakamlığı riyasetinde Edirnekapı Şehitliği'nde anma törenleri yapılmaya başlanmıştır.

1925-1938 yılları arasında yapılan kutlamalarda göze çarpan en önemli ayrıntı, zamanlamadaki hassasiyet olmuştur.

Her yıl valilikte 10.00'da başlayan resmi kabulün ardından, devlet erkânı 11.00'de meydana geçmiş ve 11.00-11.30 aralığında törene başlanmıştır. Ankara'da ise kutlamalar, 1933 yılı haricinde 14.00'de başlamıştır.

İstanbul'da yapılan kutlamaların merkezi çoğunlukla Beyazıt Meydanı olmuştur. Sadece 1927'de Şehremaneti önü, 1934 ve 1938 yıllarında ise Taksim Meydanı kutlamalar için tercih edilmiştir. Geçit alayı, 1925'te, Sultanahmet'ten yola çıkarak Divanyolu - Beyazıt - Zeyrek - Unkapanı Köprüsü - Şişhane Karakolu - Tepebaşı - İstiklal Caddesi yoluyla Taksim'e yürüyerek burada dağılmıştı.

Daha sonraki yıllar ise Beyazıt'tan başlayarak Divanyolu, Sultanahmet, Sirkeci, Galata, Şişhane Yokuşu, Tepebaşı, İstiklal Caddesi güzergâhını takip ederek Taksim'e çıkmışlardır. Taksim'de yapılan 1934 ve 1938 kutlamalarında ise yürüyüş kısa tutulmuş, tribünlerin önünden geçilmesi sonrasında kortej dağılmıştır.

Anadolu yakasındaki kutlamaların en yoğun olduğu ilçe Üsküdar olmuş, onu Kadıköy takip etmiştir. Bununla birlikte hemen hemen her ilçede bayram kutlamaları yapılmıştır.

Kutlamalarda şehrin hemen her yerine devlet kurumları, CHP teşkilatı ve özel teşebbüsler tarafından zafer takları dikilmiştir. 1933 yılı kutlamalarında takların sayısı yüzlerle ifade edilecek rakamları bulmuştur.

1928 yılından itibaren kutlama programlarında cumhuriyet bilinci aşılayıcı ve pekiştirici konferanslar, müsamereler yer almaya başlamıştır. 1934 yılında ise aynı amaçla meydanlarda halk kürsüleri kurulmaya başlanmıştır. Kürsülerde, görevli hatiplerin dışında halktan söz alanlar da konuşma fırsatı bulmuştur.

1925, 1926, 1927, 1928 ve son olarak 1933'te vali tarafından gazilere İstiklal Madalyası takılması da İstanbul'daki tören etkinlikleri arasında yer almıştır. 1932 yılında ise ilk defa resmi geçitte tanklar boy göstermiştir. Ancak Ankara'ya kıyasla İstanbul'daki törenlere katılan ağır silahların sayısı daha az olmuştur.

İstanbul'da, Atatürk'ün Cumhurbaşkanlığı döneminde en coşkulu tören, 10. yıl kutlamalarının yapıldığı 1933 senesi olmuştur. 1933'e kadar Robert Koleji gibi okullar Cumhuriyet kutlamalarını kendi aralarında yaparken, bu yıldan itibaren *"resmi genel kutlamalara"* katılmaya başlamışlardır. Ayrıca azınlıklar tarafından, bayram münasebetiyle kilise ve havralarda özel ayinler düzenlenip dualar edilmiştir.

1934 yılından itibaren Fatih Kaymakamlığı riyasetinde Edirnekapı Şehitliği'nde anma törenleri yapılmaya başlanmıştır.

Kaynaklar

Kitap ve Makaleler

"Babıali Baskını", *DİA*, c. 4, s. 389-390, İstanbul 1991.

Atatürk, Mustafa Kemal, *Nutuk*, Yay. Haz. Bedi Yazıcı, İstanbul 1995.

Çakır, Hamza, *Osmanlı'da Basın İktidar İlişkileri*, s. 74-84, Ankara 2002.

Danişment, İsmail Hami, *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi*, c. 4, İstanbul 1972.

Danişment, İsmail Hami, *Sadr-ı-a'zam Tevfik Paşa'nın Dosyasındaki Resmî ve Hususî Evraklara Göre: 31 Mart Vak'ası*, İstanbul 1961.

Esen, Atakan, *Türk İzcilik Hareketinin Tarihsel Temelleri*, Harp Akademileri Komutanlığı Stratejik Araştırmalar Enstitüsü Basılmamış Yüksek Lisans Tezi, s. 5-3, İstanbul 2009.

Karal, Enver Ziya, *Osmanlı Tarihi*, c. 9, Ankara 1999.

Lewis, Bernard, *Modern Türkiye'nin Doğuşu*, Ankara 2000.

Mumcu, Ahmet, *Türk Devriminin Temelleri ve Gelişimi*, s. 75, 76-85, İstanbul 1996.

Ortaylı, İlber, *Türkiye Teşkilât ve İdare Tarihi*, Ankara 2008.

Öztürk, Cemil (Editör), *İmparatorluktan Ulus Devlete Türk İnkılâp Tarihi*, Ankara 2005.

Show, Stanford J. - Ezel Kural Shaw, *Osmanlı İmparatorluğu ve Modern Türkiye*, c. 2, s. 433-437, İstanbul 2010.

Sönmez, Sınmaz Cahide, "Cumhuriyetin Onuncu Yıldönümü Kutlamaları ve 26 Ekim 1933 Tarihli Genel Af Yasası", *Ankara Üniversitesi Türk İnkılap Tarihi Enstitüsü Atatürk Yolu Dergisi*, Sayı: 33-34, s. 92-93, Mayıs-Kasım 2004; *Milliyet*, Yıl: 8, No: 2772, s. 1, 5, 28 Teşrinievvel 1933.

Tunaya, Tarık Zafer, *Türkiye'de Siyasal Partiler*, c. III, İstanbul 2009.

Unat, Faik Reşit, *İkinci Meşrutiyetin İlânı ve Otuzbir Mart Hâdisesi*, Ankara 1991.

Yücel, Yaşar, "Atatürk'ün Cumhuriyetin Kuruluşundaki Görüş ve Etkinlikleri", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Tarih Bölümü Tarih Araştırmaları Dergisi*, c. 14, Sayı: 25, s. 23, Ankara 1981.

Gazeteler

Akşam, Yıl: 12, No: 3968, 29 Teşrinievvel 1929.

Akşam, Yıl: 15, No: 5049, 30 Teşrinievvel 1932.

Akşam, Yıl: 12, No: 3969, 31 Teşrinievvel 1929.

Cumhuriyet, Yıl: 2, No: 529, 28 Teşrinievvel 1925.

Cumhuriyet, Yıl: 7, No: 2327, 28 Teşrinievvel 1930.

Cumhuriyet, Yıl: 2, No: 530, 29 Teşrinievvel 1925.

Cumhuriyet, Yıl: 11, No: 4117, 30 Birinciteşrin 1935.

Cumhuriyet, Yıl: 11, No: 4478, 30 Birinciteşrin 1936.
Cumhuriyet, Yıl: 15, No: 5197, 30 İlkteşrin 1938.
Cumhuriyet, Yıl: 4, No: 1248, 30 Teşrinievvel 1927.
Cumhuriyet, Yıl: 2, No: 531, 31 Teşrinievvel 1925.
Cumhuriyet, Yıl: 3, No: 890, 31 Teşrinievvel 1926.
Cumhuriyet, Yıl: 5, No: 1609, 31 Teşrinievvel 1928.
Cumhuriyet, Yıl: 6, No: 1968, 31 Teşrinievvel 1929.
Cumhuriyet, Yıl: 7, No: 2329, 31 Teşrinievvel 1930.
Cumhuriyet, Yıl: 8, No: 2688, 31 Teşrinievvel 1931.
Cumhuriyet, Yıl: 11, No: 3765, 7 Teşrinisani 1934.
Kurun, Yıl: 20-2, No: 6756-696, 30 İlkteşrin 1936.
Milliyet, Yıl: 8, No: 2772, 28 Teşrinievvel 1933.
Milliyet, Yıl: 8, No: 2774, 30 Teşrinievvel 1933.
Tan, Yıl: 3, Sayı: 900, 30 İlkteşrin 1937.

Arşiv Belgeleri

Başbakanlık Cumhuriyet Arşivi (BCA), Sayı: 1516, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 12.75.6, Tarih: 8/2/1925.
BCA, Sayı: 11846, Dosya: 144-118, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 23.70.8, Tarih: 11/10/1931.
BCA, Fon Kodu: 030.0.18.01.02, Yer No: 31.66.017, Tarih: 24/10/1932.
BCA, Fon Kodu: 030.0.18.01.02, Yer No: 40.71.020, Tarih: 17/10/1933.
BCA, Dosya: 7. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1150.36.1, Tarih: 12/12/1933.
BCA, Dosya: 7. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1150.36.1, Tarih: 12/12/1933.
BCA, Dosya: 7. Büro, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 1150.36.1, Tarih: 12/12/1933.
BCA, Dosya: 23328, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 198.352.10, Tarih: 13/07/1933.
BCA, Sayı: 11854, Dosya: 154-60, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 23.70.16, Tarih: 13/10/1931.
BCA, Dosya: 23335M, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 198.352.20, Tarih: 17/07/1935.
BCA, Dosya: 94A164, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 108.716.16, Tarih: 20/11/1933.
BCA, Sayı: 8406, Dosya: 144-58, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 5.48.12, Tarih: 22/9/1929.
BCA, Fon Kodu: 51.0.0.0, Yer No: 2.13.2, Tarih: 23/4/1925.
BCA, Sayı: 8268, Dosya: 56-56, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 5.41.15, Tarih: 25/08/1929.
BCA, Fon Kodu: 490.1.0.0, Yer No: 3.13.26, Tarih: 26/09/1936.

BCA, Sayı: 4267, Dosya: 56-48, Fon Kodu: 30.18.1.1, Yer No: 21.66.11, Tarih: 27/10/1926.

BCA, Fon Kodu: 51.0.0.0, Yer No: 8.69.15, Tarih: 27/10/1928.

BCA, Dosya: 23333, Fon Kodu: 30.10.0.0, Yer No: 198.353.17, Tarih: 27/10/1934.

BCA, Fon Kodu: 30.10, Yer No: 159.113.12, Tarih: 23/11/1937.

BCA, Fon Kodu: 30.10, Yer No: 159.113.13, Tarih: 23/11/1937.

BCA, Fon Kodu: 030.10, Yer No: 79.524.5, Tarih: 13 Teşrinievvel 1938.

BCA, Sayı: 98322, Dosya: 3-40, Fon Kodu: 30.18.1.2, Yer No: 85.94.7, Tarih: 28/10/1938.

TBMM Zabıt Ceridesi, 4. Devre, 16. Cilt.